

آيت ۽ فرمايو ويو: ٥١٣ هن مان معلوم ٿيو ته نين سگورن جابر تباليگ الگ الگ آهن. ڪن کان ڪي حضرت افضل آهن جيتوڻيڪ نبوت ۾ ڪو فرق نه آهي. نبوت جي وصف ۾ سڀ مڪي جا شريڪ آهن، مگر خصائص ۽ ڪمالات ۾ جدا درجا آهن اهڙي آيت جو مضمون آهي ۽ انهي تي پوري اُمت جو اجماع آهي (خازن ۽ مدارڪ).

٥١٤ يعني بي واسطه، جيئن حضرت موسيٰ عليه السلام کي طور جبل تي ڪلام سان مشرف فرمايو ۽ نبي ڪريم صلي الله ۽ وسلم جن کي معراج ۾ (جمل).

٥١٦ هي حضور پرنور سيد عالم حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليه ۽ جن آهن، جن کي گهڻن درجن سان سڀني نين سگورن تي فضيلت ڏني، ان تي سموري اُمت جو اجماع آهي ۽ حديثن جي گهڻا في ثمان ثابت آهي. آيت ۾ حضور جن جي هن بلند مرتبي جو بيان فرمايو ويو ۽ اسم مبارڪ جي تصريح ڏني ويئي. هن مان به حضور اقدس صلي الله عليه ۽

جن جي بلند شان جو اظهار مقصود آهي ته الله تعاليٰ جو هي شان آهي جو جڏهن سمورن نين سگورن تي فضيلت جو بيان ڪيو وڃي ٿو ته ذات اقدس کان سواءِ هي وصف ڪنهن تي صادق ئي ٿي ٿو ۽ ڪوشش جي وٽ لهي سگهي. حضور عليه الصلوة والسلام جن جا هي خصائص ۽ ڪمالات جن ۾ پاڻ سڀني نين سگورن تي برگزيده ۽ افضل آهن ۽ سندن ڪوشش نه آهي، گهڻا آهن، جو قرآن ڪريم ۾ هي ارشاد ٿيو. درجابند ڪيا، انهن درجن جو ڪوشش قرآن ڪريم ۾ ڪونه فرمايائين ته ٻيو هائي ڪير حد لڳائي سگهي ٿو. انهن تي شمار ۽ خاصان مان ڪن جو جامع ۽ مختصر بيان هي آهي ته سندن رسالت عام آهي، سموري ڪائنات سندن اُمت آهي. الله تعاليٰ فرمايو وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ ۽ آيت ۾ فرمايو لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ۚ مسلمان شريف جي حديث ۾ ارشاد ٿيو اُرْسِلْتُ إِلَى الْخَلَائِقِ كَافَّةً ۽ مٿان نبوت ختم ڪئي ويئي قرآن پاڪ ۾ ڪن خاتم النبيين فرمايائين، حديث شريف ۾ ارشاد ٿيو خَيْرُ النَّبِيِّينَ ۽ خَيْرُ الْوَسِيَّةِ ۽ نبوت جي روشن معجزن ۾ ڪن سڀني نين سگورن تي فضيلت ڏني ويئي. سندن اُمت کي سڀني اُمتن کان افضل ڪيو ويو. شفا ڪري کين عطا ٿي، قرب خاص معراج ۾ مليو. علمي عملي ڪمالات ۾ ڪن سڀني کان اعلى ڪيا ٿين ۽ ان کان سواءِ بي انتها خاصان مطايعا، (مدارڪ، چل، خازن ۽ بيضاوي وغيره).

٥١٨ يعني جبرئيل عليه السلام جيڪو هميشه ساڻس گذر هوندو هو. ٥١٩ يعني نين سگورن جا معجزا. ٥٢٠ يعني ائين نين سگورن جون امتون به ايمان ۽ ڪفر ۾ مختلف هيون. هي ٻه ڌيو جو ساري اُمت فرمائيندڙ هي. ٥٢١ ان جي بادشاهي ۾ اُن جي مرضي جي خلاف ڪجهه ٻڌو ٿي سگهي ۽ اهڙي خدا جو شان آهي. ٥٢٢ جو انهن دنيا جي زندگي ۾ حاجت جي دينهن يعني قيام جي لاءِ ڪجهه ڏکيو. ٥٢٣ هن ۾ الله تعاليٰ جي الوهيت ۽ اُن جي توحيد جو بيان آهي، هن آيت کي آيت الڪبري چوندا آهن. حديثن ۾ اُن جون گهڻيون فضيلتون آيل آهن. ٥٢٤ يعني واجب الوجود ۽ جهان جو ايجاد ڪرڻ وارو ۽ تدبير فرمائڻ وارو. ٥٢٥ چيو ته اهو نقص آهي ۽ الله قسم ڪات پاڪ آهي. ٥٢٦ هن ۾ اُن جي مالڪيت ۽ امر جي نافذ ڪرڻ ۽ تصرف جو بيان آهي ۽ نهايت لطيف طرز ۾ شرڪ جو رد آهي ته جڏهن سارو جهان ان جي ملڪيت آهي ته ٻيو ڪير شريڪ ڪري ٿو سگهي ٿو. مشرڪ وارتارن کي پوڄيندا آهن، جيڪي آسمانن ۽ زمينن ۾ پڙن، پٿرن، وڻن، جانورن ۽ باه وغيره کي، جيڪي زمين ۾ آهن. جڏهن آسمانن ۽ زمين ۾ هر شيءِ الله تعاليٰ جي ملڪيت آهي ته ٻيو ڪير اهي پوڄي جي قابل ڪيئن ٿي سگهن ٿا. ٥٢٧ هن ۾ مشرڪن جو رد آهي، جن جو گمان هو ته ٻي شفاعت ڪندا آهن انهن کي ٻڌايو ويو ته ڪافرن جي لاءِ شفاعت نه آهي. الله تعاليٰ جي حضور کان جن کي اجازت ملي، تن کان سواءِ ٻيو ڪوبه شفاعت نه ٿو ڪري سگهي ۽ اجازت وارا انبياء ۽ ملائڪ ۽ مؤمن آهن. ٥٢٨ يعني ماقبل ۽ مابعد يا دنيا ۽ آخرت جا امور. ٥٢٩ ۽ جن کي اهو مطلع فرمائي آهي نبي ۽ رسول آهن، جن کي غيب تي مطلع فرمائڻ انهن جي نبوت جو دليل آهي. ٥٣٠ آيت ۾ اُن جي شاد فرمايائين لَّا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ۚ اَلَا مَن ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ ۖ (خازن). ٥٣١ هن ۾ اُن جي شان جي عظمت جو اظهار آهي ۽ ڪرسي مان علم ۽ قدرت مراد آهي يا اها جيڪا عرش جي هيٺان ۽ ستن آسمانن جي مٿان آهي ۽ ممڪن آهي ته اهوئي هجي جيڪو فلڪ البروج جي نالي سان مشهور آهي.

تَلَاكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ مِّنْهُمْ مَّن

هي ١٣هه رسول آهن انهن مان هڪڙن کي ٻين تي فضيلت ڏني ۽ انهن مان

ڪلم الله ورفعه بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ڪنهن نبي الله ڪلام فرمايو ۽ اهو اهو آهي جنهن کي سڀني تي درجابند ڪيائين ۽ اسان مريم جي پٽ عيسيٰ کي

الْبَيِّنَاتِ وَآيَاتُهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتُلَ الَّذِينَ ڇڏين ۽ آيتن ۽ آياتن کي ٻي ڪا به ڀاڱي سان ان جي مدد ڪئي ۽ الله گهري هاءِ انهن کان پوءِ وارا پاڻ ۾

مِن بَعْدِهِمْ مَّن بَعْدَ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِن اُخْتَلَفُوا وڙهن ها هن کان پوءِ جو وقت ڪليل نشانين اچي ويون پر وارا اهي اختلاف ۾ پئي ويا

فَمِنْهُمْ مَّنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَّنْ كَفَرَ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتُلُوا انهن مان عو ايمان تي رهيو ۽ ڪوڪافي ۽ يوف ۽ الله گهري هاءِ اهي ڌوڙهن ها

وَلَكِن الله يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ۚ يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا مگر الله جيڪي وٺيس ڪري ٿو ۽ اهي ايمان وارو الله جي وٽ ۾ اسان جي

مِمَّا رَزَقْنَكُمْ مِّن قَبْلُ ۚ اَن يَّاتِي يَوْمٌ لَا يَبِيعُ فِيهِ وَلَا يَخْلَدُ ڌوڙهن مان خرچ ڪيون ڌينهن اچن کان اڳي جنهن ۾ خريد فروخت آهي ڪافرن جي واسطي دوسي ۽

لَا شَفَاعَةً ۚ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۚ الله لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ڌشفات ۽ ڪافرن تي ظالم آهن ۽ الله آهي جنهن کان سواءِ ڪوبه معبود نه آهي ۽ ٥٢٣

أَلْحَى الْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ اهو پاڻ زندہ ۽ ٻين کي قائم ڪندڙ ۽ ٻين کي ڊگهيت ڏيندڙ آهي ۽ ڪوڪه آسمانن ۾ آهي

وَمَا فِي الْأَرْضِ مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ ۽ جو ڪجهه زمين ۾ آهي ۽ اهو ڪير آهي جو ان جي حڪم جي بغير ڪو به ڇاڻي ٿو

مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۚ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ جو ڪجهه انهن جي اڳيان آهي ۽ جو ڪجهه انهن جي پٺيان آهي ۽ اهي حاصل نٿا ڪن ان جي علم مان

عِلْمَهُ إِلَّا بِمَا شَاءَ ۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ ۚ وَ مگر جيترو اهو گهري ۽ ٥٢٤ ان جي ڪرسي ۾ سامايل آهن آسمانن ۽ زمين ۽ ٥٢٥

٥٢٦ ڪرڻ، بيمارن کي تندرست ڪرڻ، مٽي مان پکي ٺاهڻ ۽ غيب جون خبرون ڏيڻ وغيره. ٥٢٧ يعني جبرئيل عليه السلام جيڪو هميشه ساڻس گذر هوندو هو. ٥٢٨ يعني نين سگورن جا معجزا. ٥٢٩ يعني ائين نين سگورن جون امتون به ايمان ۽ ڪفر ۾ مختلف هيون. هي ٻه ڌيو جو ساري اُمت فرمائيندڙ هي. ٥٣٠ ان جي بادشاهي ۾ اُن جي مرضي جي خلاف ڪجهه ٻڌو ٿي سگهي ۽ اهڙي خدا جو شان آهي. ٥٣١ جو انهن دنيا جي زندگي ۾ حاجت جي دينهن يعني قيام جي لاءِ ڪجهه ڏکيو. ٥٣٢ هن ۾ الله تعاليٰ جي الوهيت ۽ اُن جي توحيد جو بيان آهي، هن آيت کي آيت الڪبري چوندا آهن. حديثن ۾ اُن جون گهڻيون فضيلتون آيل آهن. ٥٣٣ يعني واجب الوجود ۽ جهان جو ايجاد ڪرڻ وارو ۽ تدبير فرمائڻ وارو. ٥٣٤ چيو ته اهو نقص آهي ۽ الله قسم ڪات پاڪ آهي. ٥٣٥ هن ۾ اُن جي مالڪيت ۽ امر جي نافذ ڪرڻ ۽ تصرف جو بيان آهي ۽ نهايت لطيف طرز ۾ شرڪ جو رد آهي ته جڏهن سارو جهان ان جي ملڪيت آهي ته ٻيو ڪير شريڪ ڪري ٿو سگهي ٿو. مشرڪ وارتارن کي پوڄيندا آهن، جيڪي آسمانن ۽ زمينن ۾ پڙن، پٿرن، وڻن، جانورن ۽ باه وغيره کي، جيڪي زمين ۾ آهن. جڏهن آسمانن ۽ زمين ۾ هر شيءِ الله تعاليٰ جي ملڪيت آهي ته ٻيو ڪير اهي پوڄي جي قابل ڪيئن ٿي سگهن ٿا. ٥٣٦ هن ۾ مشرڪن جو رد آهي، جن جو گمان هو ته ٻي شفاعت ڪندا آهن انهن کي ٻڌايو ويو ته ڪافرن جي لاءِ شفاعت نه آهي. الله تعاليٰ جي حضور کان جن کي اجازت ملي، تن کان سواءِ ٻيو ڪوبه شفاعت نه ٿو ڪري سگهي ۽ اجازت وارا انبياء ۽ ملائڪ ۽ مؤمن آهن. ٥٣٧ يعني ماقبل ۽ مابعد يا دنيا ۽ آخرت جا امور. ٥٣٨ ۽ جن کي اهو مطلع فرمائي آهي نبي ۽ رسول آهن، جن کي غيب تي مطلع فرمائڻ انهن جي نبوت جو دليل آهي. ٥٣٩ آيت ۾ اُن جي شاد فرمايائين لَّا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ۚ اَلَا مَن ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ ۖ (خازن). ٥٤٠ هن ۾ اُن جي شان جي عظمت جو اظهار آهي ۽ ڪرسي مان علم ۽ قدرت مراد آهي يا اها جيڪا عرش جي هيٺان ۽ ستن آسمانن جي مٿان آهي ۽ ممڪن آهي ته اهوئي هجي جيڪو فلڪ البروج جي نالي سان مشهور آهي.

خیال هی هوتره هی انعی دینهن جی شام آهی، جنهن جی صبح جوسمه یو
 هو. فرمایائین، پرتون سؤسال ره یهین، پنهنجی کا دی پا یی یعنی کجور
 به انگورن جی رس کی دس ته اهرای آهن، جن مریو به نه بیی به پنهنجی
 گدھ کی دس، دنا نین نه اهورم ری سکي مئی تی ویو آهی، عمو پکریا آهن
 هدا اسفیدی چکي رهیا آهن. سندس اکین آتوان جاعضوا گدھ تیه پنهنجن
 پنهنجن جاین تی آیه هذن تی گوشت چرھو، گوشت تی کل چرھي، وارنقا
 ائی جوائی ان مریو روح قوکیو ویو، اهو تی بهی ره یو آواز کړی بکړ. پا
 الله تعالی جی قدرت جومشاهدو کیائین به بی فرمایین نه مان گھو جانا تو
 نه الله تعالی هرشی تی قادر آهی، یو پا پنهنجی ان سواری تی سوار تی کری
 پنهنجی محلی بر شریف آندا نین، مئی به دز آهی مبارک جاوار سفید هئا.
 عمر آهای چالهن سالن جی هی، کور کس نه سچائی سگھی بیو. اندازی
 سان پنهنجی جاء تی بهتر. هک ضعیف پورھی ملی، جنهن جاپیر سکي بی
 هئا، نابین تی چکي، اها سندس گهر جی پانھی هی به ان کس نه دز هو.
 پا ان کان معلوم کیائین ته هی عزیز جو گهر آهی، ان چپو هاو به هن چپو نه عزیز
 کی آهی؟ ان چپو ته ان کی گرتی سؤسال گدھ چکا آهن به هی چپي گھو
 وقت زنی، پا پن فرمایائین نه مان اهو تی عزیز آهی. ان جوسبحان الله!
 پرا هو کین تی سگھی تر؟ پا فرمایین الله تعالی مون کی سؤسال مل کرکړ. هائی
 مون کی زنده فرمایائین. ان چپو حضرت عزیز مستجاب الدعوات هو، چکا
 به دعا گهرند و هو ساقبول پوندی هی. توهان دعا گهره مان دسند تی و
 نه جین مان توهان کی پنهنجی اکین سان دسان. پا دعا گهریائون نه اها دس
 جی قابل تی. پا ان جوهت پکری تی فرمایین آت خدا جی حکمران. هی دنا
 سان تی ان جامه کل پیرد رست تی ویو به ان کس دسی سجا تو به چپو نه مان
 شاهدی دیان تی نه توهان بیشک حضرت عزیز علیه السلام آهیر. اها
 کیس بنی اسرائیل جی محلی مریو بیی، ائی هک مجلس مرسندس
 فرزند بهو، جنهن جی عمر هک سوار ژهن سال تی چپي هی به سندس
 پوتابه هئا، چکي پورھا تی چکا هئا. پورھی مجلس مریو پورھی هی حضرت
 عزیز شریف ویی آیا آهن، مجلس وارن ان کی کور کړی. پورھی چپو مون کی
 دسو، سندس دعا سان منهنجی هی حالت تی بیی آهی، ما هوائیا به وئس
 هلیا آیا، سندس فرزند چپو نه منهنجی والده جی کلهن جی وچ تی کارن وارن
 جو هک هلال (تین تاریخ جو چن) هو. اهو جسم مبارک کوی دیکار یو ویو،
 ته موجود هو. ان زمانی مروتیت جو نسو کو نه ره یو هو، کوان جی

مَوْتَهَا فَاَمَاتَهُ اللهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ
 کان یو به الله ان کی مثل رکبو سؤ سال یو به جیار یائین به فرمایائین توهنهی کیتور هین
قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ
 عرض کیائین هکرتور دینهن یا صبح گهت ره یو هوندس، فرمایائین نه تو کی سؤ سال گدھ ریو یا
فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَكُنْ لَهُ عِطْفٌ وَانْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ
 به پنهنجی کا دی به پا یی کی دس جلیجات یائین بد یو دارو تپو آهی به پنهنجی گدھ کی دس جوان جا هدا به سلامت نه رهیا آهن
وَلْيَجْعَلَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِرُهَا
 به اهو نه لای جو تکی اسان ما نهن جی واسطی نشانی کیون به هن هذن کی دس کین نا انهن کی او تپ توبون تا
ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
 یو به انهن کی گوشت دکلون تا، جدهن هی کاله ان تی ظاهر تی بیی، چون گدھ مان خوب جالان توه الله سپ کجه
وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى
 کری سگھی تو. به جدهن ابراهیم عرض کیو ۵۴ ای منهنجارب مون کی دیکار تون مثل کین جیار یائین
قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِنْ لِّيَطْمَئِنُّ قَلْبِي قَالَ فُخِّدْ
 فرمایائین چا تو کی یقین داهی، عرض کیائین یقین چو داهی بر گهران توه منهنجی دل کی قرار جی ویی ۵۵ فرمایائین
أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصَرَّهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ
 دچکو چار پکی وئی پا ان سان مانوس کر ۵۵ یو به انهن جو هک هک نکمره هک پهاو تی
جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ
 رک یو به انهن کی سدا تاهی توبت هیلیندا گدھ ۵۶ به یقین رک ته الله غالب
حَكِيمٌ مِّثْلُ الَّذِينَ يَنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمِثْلِ
 حکمت وارو آهی. انهن جو مثال بهی پنهنجو مال الله جی وایت مریو خرچ کندا آهن ۵۷ ان
حَبَّةٍ أَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ
 دای وانگر جنهن جمایا ست سنگ ۵۸ هر سنگ مریو سؤ دانا ۵۹
وَاللَّهُ يُضَعِفُ لِمَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ
 الله ان کان به زیله و تالی پنهنجی لا گهری به الله وسعت وارو علم وارو آهی. جیکی ما هو

جاش وارو موجود دهو. پا پور توبت یا پور هیائون، هک شخص چپو نه مون کی پنهنجی پی به کان معلوم توبت بخت نمری علین کان منزل ۱ یو گر قاری جی زمانی مریو منهنجی کا دی توبت هک
 جاء تی دفن کری چد یو هو. ان جی مون کی خبر آهی، کوشش کری اتان توبت جو دفن تیل نسو کد یو ویو. حضرت عزیز علیه السلام پنهنجی یاد گری مطابق جیکو نسو لکرا یو هو، اهو کدیل
 نسو خان سان پیتو یو ته هک حرف به فرق نه هو. (رجل). ۵۹ نه پهر یائین چت یون کریون وری انهن تی پیتون اچی کریون. ۵۹ مفسرن لکيو آهی ته سمند جی کناری تی هک ما نهو ک
 پوهو. مریو سمند جی پا یی چر مند و رهند و آهی، جدهن پا یی چر مند و هوه ان کی میچون کا پند یون هیون به لهند و هوه جهنگ جالجانوران جی لاش کی کا پند اها، جانور
 هلیا ویندا هدا وری ان کی کا پند اها. حضرت ابراهیم علیه السلام جدهن هی ملاحظه فرمایو ته کس شرق تیو. دسان ته مثل کهری طرح زنده کیا ریندا. پا ان الله جی دگا به عرض
 کیائین ته ای منهنجارب ان مون کی یقین آهی ته تون مثلن کی زنده فرمائیندین به انهن جا جزا دریا تی جانورن به قاریند ژن جی پیت به پکین جی معدن مان جمع فرمائیندین، برمان هن عجب
 نظاری دس جی امید کان تو. مفسرن جوهک قول هی به آهی ته جدهن الله تعالی حضرت ابراهیم علیه السلام کی پنهنجی خلیل کبر، ملک الموت رب العزت کان اجازت وئی وئس هی
 خوشخبری به آهی. پا خوشخبری بهی الله جو محمد کیائین به ملک الموت کی فرمایائین ته ان خلیل بنجن جی کهری نشانی آهی، ان عرض کیو. هی ته الله تعالی تنهنجی دعا قبول فرمایو به
 تنهنجی سوال تی مثل زنده کندو، ته دهن پا ان اهادا فرمایائین. (خازن). ۵۹ الله تعالی غیب به شهادت جو عالم آهی. ان کی حضرت ابراهیم علیه السلام جی مکمل ایمان به یقین جو علم آهی باور
 ان جی هی سوال فرما ته چا تو کی یقین داهی، ان لا آهی ته دند ژن کی سوال جو مقصد معلوم تی ویی به چا ته دھی سوال کلهن شک به شبهی جی بناتی دهو. (ریضای و جل و غیره). ۶۰ به انتظار
 جی پی چینی ختم تی. حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما فرمایو. معنی هی آهی ته ان نشانی سان منهنجی دل کی تسکین تی ویی ته تون مون کی پنهنجی خلیل بنایو. ۶۰ به جین چکی طرح سچا تی
 ویی. ۶۱ حضرت ابراهیم علیه السلام چار پکی وئا، مور، ککر، کبوتر به کانو. انهن کی الله جی حکمران ذبح کیائین، انهن جا کپ پتی، انهن کی تیمو کری انهن جا جزا هکپی

يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يَتَّبِعُونَ مَّا أَنْفَقُوا
 يَنْجُو مَالُ اللَّهِ جِي وَا ت مِرْخِج كندا آهن و ۵۵۵ پوء تفي پٺيان ذ ٿورو جاڻاڻن
 مَّا وَلَا أَذَىٰ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
 ۽ نه ٽڪليف ڌرين واده انهن جو اجورو سندن رب وٽ آهي ۽ انهن کي ڌڻو ڪو ڊپ هجي
 وَلَا هُمْ يُجْزَوْنَ ﴿٢٣٦﴾ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ
 ڌڪوغمر ۽ چڱي ڳالهه چوڻ ۽ درگزر ڪرڻ و ۵۵۵ ان خيرات
 صَدَقَةٍ يَّتْبِعُهَا أَذَىٰ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٣٧﴾ يَأَيُّهَا الَّذِينَ
 کان پوء آهي جنهنجي پٺيان ستائڻ هجي ۵۵۳ ۽ الله بي پرواهه برادر آهي اي ايمان
 اٰمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَتَكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ
 وارو پنهنجا صدقا خيرات ضايع نه ڪريو ٿورو جاڻاڻي ۽ ٽڪليف ڌڻي و ۵۵۴ انهي وانگر جو پنهنجو مال
 مَالَهُ رِثَاءُ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ
 ماڻهن جي ڌيڪار ٿو لاء ڇڙج ڪري ۽ الله ۽ قيامت تي ايمان نه آڻي ۽ نه ان جو مثال
 كَمَثَلِ صَفْوَانَ عَلَيْهِ ثَرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَ صُلْدًا
 ايئن آهي جيئن هڪ ٽڪري کي مٽي آهي ان تي زور سان ٻاڻي پيو جنهن ان کي مٽ پٽ ڪري ڇڏيو ۵۵۵
 لَا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
 پنهنجي ڪمائي مان ڪنهن به شيء تي قدرت نه ڏيندا ۽ الله ڪافرن کي رستو نه
 الْكَافِرِينَ ﴿٢٣٨﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ
 ٿو ڌڻي ۽ انهن جو مثال جيڪي پنهنجو مال الله جي رضا طلبي ۽ مِرْخِج ڪندا
 اللَّهِ وَتَشْيِيتًا مِّنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ
 آهن ۽ پنهنجي دل ثابت رکڻ واسطي ۵۵۵ ان باغ وانگر آهي جيڪو ٽنهي تي هيچان تي زور جو پاڻي پيو
 فَاتَتْ أَكْثُهَا ضَعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطُلَّ وَاللَّهُ بِمَا
 ڌيڀو ڀورو آندائين پوء جي زور جي بارش ان کي ڌپهجي ڌپو ۽ مات ڪافي آهي ۵۵۵ ۽ الله توهان جا
 تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٩﴾ أَيُّودٌ أَحَدَكُمُ أَن تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّنْ
 ڪم ڌسي رهيو آهي ۵۵۸ ۽ توهان مان ڪو هن کي پسند ڪندڙ جو ۵۵۵ وٽس هڪ باغ هجي

منزل ۱

سان ملائي ڇڏيائين ۽ ان جا ڪيترائي حصا ڪيائين هڪ هڪ حصو هڪ
 هڪ جبل تي رکيائين ۽ سڀ منڍون پاڻ وٽ محفوظ رکيائين پوء فرمايائين
 هلي اچو الله جي حڪمران هي فرمايندي تي اهي حُزُا ڌڻيا ۽ هر هڪ جانور جا
 جزا الڳ الڳ تي ڪري پنهنجي ترتيب سان گڏ ٿيا ۽ پکين جون شڪليون تي
 پنهنجن پيرن سان ڊوڙندي حاضر ٿيا ۽ پنهنجن منڍين سان ملائي اڳي
 وانگر مڪمل تي ڪري ڏري ويا سبحان الله ۵۵۴ ۽ خولا ڇڙج ڪرڻ و ۵۵۵
 هجي يافل سڀني خبرجي بابت ڪي عام ڪهي خواهه ڪنهن طالب علم کي ڪتاب خريد
 ڪو ڪو ٽوڙجي ڪو شفا خانو ٺاهيو وڃي يا ماڻهن جي ايسال ٿواب لاء ٽيجهي ۽ ڏهين
 ويهين ۽ چاليهن جي طريقي تي مسڪينن کي کاڌ وڪاريو وڃي ۵۵۴ پيدا ڪندڙ
 حقيقت ۽ الله تي آهي ڏاڻي جي طرف ان جي نسبت مجازي آهي مسڪلو هن
 مان معلوم ٿيو ته اسان مجازي جائز آهي ڇڏن ته اسان (نسبت) ڪرڻ وارو غير الله
 کي مستقل في التصرف اعتقاد نه ڪندو هجي ۽ انهي لاء هي چوڻ جائز آهي ته
 هي دوائف آهي هي نقصان واري آهي هي درجي ڊاڻ آهي ماء پي پاليو
 عالمگراهي پنهنجي بزرگن حاجت روا ڪئي وغيره سڀني مڙسند مجازي آهي
 ۽ مسلمان جي اعتقاد ۾ فاعل حقيقي صرف الله تعاليٰ آهي باقي سڀ وسيل آهن
 ۵۵۴ پوء هڪ ڏاڻي مان ست سوڌا ٿاڻي ويا اهڙي طرح الله جي وٽ مِرْخِج
 ڪرڻ سان ست سُر پيڻي اجرتي وڃي ٿو

۵۵۰ شان ٿرول ۱ هي آيت حضرت عثمان غني ۽ حضرت عبدالرحمان
 بن عرف رضی اللہ تعالیٰ عنهما جي حق ۾ نازل ٿي حضرت عثمان غني رضی اللہ عنه
 جنگ تبوک جي موقعي تي اسلام جي لشڪر جي لاء هڪ هزار اُت سامان سان
 گڏ پيش ڪيا ۽ حضرت عبدالرحمان بن عرف رضی اللہ عنه چار هزار درهم صدي
 جا بارگا رسالت ۾ حاضر ڪيا ۽ عرف ڪيائين مون وٽ ڪُل ان هزار درهم ها
 اڌ پنهنجي ۽ پنهنجي اهل ۽ عيال جي لاء رکيا اتر ۽ اڌ خدا جي وٽ ۽ حاضر ڪرڻ
 سيد عالم صلی اللہ علیہ وسلم جن فرمايو جيڪي ٿو ڌڻا ۽ جيڪي ٿو رکيا الله تعاليٰ
 پنهنجي مريدڪت فرمائي

۵۵۱ احسان رکڻ هي آهي ڌڻي کان پوء ٻين جي اڳيان اظهار ڪرڻ ته
 اسان توهان ههڙا ههڙا سلوڪ ڪيا ۽ ان کي خراب ڪن ۽ ٽڪليف ڏين ۽ هي
 ڌڻن کي عار ڏيارڻ ته تون مفلس هئين سڄو هئين مجبور هئين بيڪار هئين
 اسان تنهنجي سنڀال لاءِ ياد ٿي نموني دٻاءُ ڏين انهي کان منع فرمائي وئي

۵۵۲ يعني جيڪڏهن سائڻ کي ڪجهه ڌڻو وڃي ڌڻان سان سهڻي نموني سان
 ڳالهائڻ ۽ خوش خالي سان جواب ڏيڻ گهرجي جيڪو ان کي ناپسند نه لڳي ۽ جيڪڏهن

۵۵۳ عار ڌڻياري يا احسان جاڻاڻي يا ڪا به ٽڪليف پهچائي ۵۵۴ يعني جهڙي طرح منافق کي الله جي رضا مقصود
 ڌڻي ٿي ۽ اهو پنهنجو مال رڪارڊ جي لاء ڇڙج ڪري ڇڏي ٿو اهڙي طرح توهان احسان جاڻاڻي ۽ ايڏا ڌڻي پنهنجي صدفن جو اجر ضايع نه ڪريو
 ۵۵۵ هي منافق رڪارڊ جي عمل جو مثال آهي ته جهڙي طرح پتر تي مٽي نظر ايندي آهي پر برسات پوڻ سان سموري ختم ٿي ويندي آهي ۽ فقط پتر تي رهجي ويندو آهي اهوئي حال منافق
 جي عمل جو آهي جو ڌڻن کي معلوم ٿيندو آهي ته عمل آهي ۽ قيامت جي ڏينهن اهي سمورا عمل باطل ٿيندا ۽ چوڻ الله جي رضا جي لاء نه هئا

۵۵۶ خدا جي وٽ مِرْخِج ڪرڻ تي
 ۵۵۷ هي مخلص مؤمن جي اعمال جو هڪ مثال آهي ته جهڙي طرح بلنه خطي جي پلي زمين جو باغ هر حال ۾ سڌو ڌڻي ويندو آهي ۽ توڙي برسات گهٽ هجي يا گهڻي ۽ ساڳي نموني مخلص
 مؤمن جو صدف ڌڻي ڇڙج گهٽ هجي يا وڌيڪ الله تعاليٰ ان کي وڌائيندو آهي

۵۵۸ توهان جي نيت ۽ اخلاص کي ڄاڻي ٿو

۵۵۹ يعني ڪوبه پسند نه ڪندو ۽ چوڻ هي ڳالهه ڪنهن عقل واري جي پسند وٽان نه آهي

۵۷۶ صدقو فرضی ہجی یا نفلی، جڈھن خلوص سان اللہ جی وات

بہنو بھئی، یہ ریاکان پاک ہجے دیوے توڑی ظاہر کری دیئے یا لکائی، بھئی پلا آہن۔ مسئلہ:۔۔۔ پیر فرضی صدق جو ظاہر کری دیئے افضل آہی، بھئی صدق جو لکائی، مسئلہ:۔۔۔ عیجک دھن نفلی صدق و واروہن کی خیرات جی رغبت دیئے جلا، ظاہر کری دیئے آہی اظہار، افضل آہی، (مدارک)۔

٤٤٤ توهان خوشخبري ڏيندڙ، ڊيجاريندڙ ۽ سڌيندڙ ڪري موڪليا ويا آهيو، توهان جو فرض سڌ تي پورو ٿي وڃي ٿو؛ ان کان وڌيڪ ڪرڻ توهان تي لازم ناهي. شان مَنزول :- اسلام کان اڳ مسلمانن جون يهودين سان رشتيداريون هيون، اُن سببان اُهي انهن سان سُنو سلوڪ ڪندا هئا، مسلمان تڏهن کان پوءِ انهن کي يهودين سان ساڳيو سلوڪ ڪرڻ ناپسند ڪيو. تنهن ڪري انهن هفت رُڪن چاهيو ته جيئن هن طرزِ عمل سان يهودي اسلام جو طرف مائل ٿين. اُن تي هي آيت نازل ٿي:

۵۷۸ یوں سن قی ان جو احسان نہ چاٹا یوں۔

۷۹ھ يعني مذڪوره مذن، جيڪي وَاَتَفَقُوا مِنْ خِيَرَاتِ مَذْحِرِ
 ثِيَابِ اَنَّهُنَّ جَابِعَتَيْنِ حَقْدَارَاهِي فَقِيْرَآهِنَّ، جن پنهنجن نفسن کي جهاد ۾ الله جي
 عبادتي قاتل ڪيو. شان نزول: هي آيت صفه وارن جي حق ۾ نازل ٿي، انهن
 سڳورن جو تعداد چار سو ٿي ويجهو هو. اهي هجرت ڪري مديني طيب ۾ حاضر ٿيا
 ۽ اتي انهن جي جاءِ هي ڏکڻ ۾ قبيلو، ۽ اُنهن سڳورن شادي ڪئي هئي. انهن
 جو سمورو وقت عبادت ۾ گذرندو هو. رات جو اُن ڪريم سڳورن ۽ ٽوئين جو
 جهاد ۾ ڪم رهڻ، آيت و انهن جي ڪن وصفن جو بيان آهي.

۵۸۰ چوٽ انهن کي ديني ڪمن کان ايتري فرصت نه آهي جو اهي گهڻي
قري زندگي جي لاءِ ڪجهه ڪمائي سگهن.

۵۸۱ یعنی، جَذَّهْنِ تَرَاهِیْ كَنهْنِ كَانْ سَوَالِ ذَاتَا كُنْ، تَنْهَكْرِيْ اَنْ اَوَاقِفْ
مَانْهُوْا نَهْنِ كِیْ مَالِدَارِ سَمِجْهْنِ تَا.

۵۸۲ جو طبيعت ۾ نورث ۽ نيازي آهي، مُنهن تي ضعيفي جا آثار آهن
۽ نڪ جي رنگ پيلو ٿي ريو آهي.

۵۸۳ یعنی اللہ جی وات مخرج کرڻ جو نہایت شوق رکڻ تاءِ هر حال مخرج ڪندارهن ٿا.

شان نزول ۱۔ ھي آيت حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ
جي حق مینا زلیٰ، جڏهن پاڻ اللہ جي وات ۾ چاليھ هزار دينار خرچ ڪيا هئا
تہ ھزار رات جو تہ ھزار دينھن جو، تہ ھزار لک تہ ھزار ظاھرو،

رج کي ظاهر جي خرچ تي مقدم فرمايو ويو آهي جن مان اشارو آهي ته لکائي ڏنل ظاهر

آهن. ڪي آهن مان هي آهن. وياح جيڪا زيادتي ورتي ٿي اها مائيتاستان
راب ڪري ٿو. چوٽه وياح خور کي بغیر محنت جي مال جو حامل ٿيڻ واپار جي تڪليفن
رواج سان پائپي واري سلوڪ کي نقصان پهچي ٿو. چوٽه جڏهن ماڻهو وياح جو
معت مر ٿا ٿيندڙ جانورن کان بيزاده پڻ رهي پيدا ٿئي ٿي ۽ وياح خور پنهنجي قرضي جي
ن حکمت آهي. مسلمان شريف جي حديث ۾ آهي ته رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن
هي سڀ گناهه ۾ برابر آهن .

ثَبَدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفَوْهَا وَتُؤْتَوْهَا الْفُقَرَاءَ
خبرات ظاهره مكرهه و ديني كماله، جيڪي آهن اڪائي فقيرن کي ديو ته اهو توهان جي واسطي
فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
سڀ کان ڀلو آهي ۽ ان ۾ توهان جا ڪي گناهه گهٽبا ۽ الله کي توهان جي ڪمن جي
خَيْرٌ ۝ لَيْسَ عَلَيْكُمْ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ
خبر آهي، انهن کي وات ڏيڻ تي نهجي ڏمي لازم ۽ آهي ڪه ها ٺاوه الله وات ڏيندو آهي جنهن کي گهري
يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَا يُنْفِقْهُ وَمَا تَنْفِقُونَ إِلَّا
۽ توهان جيڪا ڪئي شي ۽ ديو ته توهان جوئي ڀلو آهي ۽ توهان جو ڪو ماڻ آهي مگر الله جي مرضي
اِبْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤْتِ الْيَتَامَ وَالنَّامِ
حاصل ڪرڻ لاءِ جيڪو مال ڏيندو توهان کي پورو پورو ملندو ۽ نقصان نه ٿيندو ويندو
تُظْلَمُونَ ۝ لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أَحْصَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا
انهن فقيرن جي واسطي جن کي خدا جي راه ۾ روڪيو ويو ۽ زين ۾ هلي دتا سگهن
يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ
۵۸۰ نادان ته انهن کي توڻگر سمجهيو (سوال کان) بچڻ سبب ۵۸۱
مِنَ التَّعَقُّفِ تَعَرَّفَهُمْ بِسِينِهِمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا
تون انهن کي انهن جي صورتن سان سڃاڻي ورتين ۵۸۲ ماڻهن کان سوال نه ڪندا آهن جو منت ڪري پوين ۽ توهان جيڪي خبر ڪيو
وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ۝ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ
الله ان کي ڄاڻي ٿو ۽ جيڪي پنهنجو مال خرچ ڪندا آهن
أَمْوَالَهُمْ بِالْأَيْدِي وَالْأَرْبَابِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ
رات ۽ ڏينهن ۾ لڪل ۽ ظاهر ۵۸۳ انهن جي لاءِ انهن جو اجر آهي سندن رب وٽ
رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ
۽ انهن کي ڏڍ ۽ ڌڪو غم آهي جيڪي ماڻهو دياج ڪائيندا آهن ۵۸۴
الرَّبُّ إِلَّا يَقَوْمُونَ إِلَّا كَمَا يَقَوْمُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ
قيامت جي ڏينهن انهي ماڻهو وانگر اٿندو جنهن کي چن (آسيب) چوهي مڃيو بنايوهجي

منزل ۱

ہم کہ قول ہی آہی تہ ہی آیت حضرت علی المرتضیٰ اکرم

مڪ تي ٻنهن جو هڪ لڪ ۽ هڪ ظاهر ۾، فائدو آهه هت آيت ۾ رات جي خرچ کي ٻنهن جي خرچ تي ۽ لڪ جي خرچ کي ظاهر جي خرچ تي مقدم فرمايو ويو آهي ۽ اها روايت تڪڙي ٿي ڏيڻ ظاهر ڪري ٿي ڏيڻ کان افضل آهي.

الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ

أَهْوَأَ لَاءِ جَوَانِحِنَ چيو ته ببيع به وياج وانگر في آهي . الله حلال ڪيو

اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ

بيع ڪي ۽ حرام ڪيائين وياج ڪي، سو جنهن وقت سندس رب جي طرفان نصيحت آئي ۽

فَاتَّبَعَهَا فَلَهُ مَاسْكَفٌ وَأَمْرَةٌ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ

اهو مٽري ويو ته ان کي حلال آهي جيڪي اڳ وٺي چڪو هو ۵۸۷ پاڻ جو ضم خداجي حوالي آهي ۵۸۶ جيڪو اڳ وٺي حرکت

أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝ يَحْقُقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي

ڪندو اهو دوزخي آهي، اهي ان پر ڪهڙو عورهندا ۵۸۸ الله وياج ڪي برباد ڪري ٿو ۵۸۹ ۽ وڌائي ٿو

الصَّدَاقَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ۝ إِنَّ الَّذِينَ

خيران ڪي ۵۹۰ ۽ الله کي پسند ٿو آهي ڪو به سخت گنهگار بيشڪ جن ايمان آندو

أَمْوَالُهُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ

۽ چڱا ڪم ڪيائون ۽ نماز قائم ڪيائون ۽ زڪوة ڏنائون انهن جو

أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝

اجر سندن رب وٽ آهي ۽ انهن کي ڪو خوف آهي نه ڪو غم

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن

اي ايمان وارو الله کان ڊڄو ۽ ڇڏي ڇڏيو جيڪو وياج باقي رهيو آهي جيڪڏهن

كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ

مسلمان آهيو ۵۹۱ ۰ پوءِ جيڪڏهن ائين نه ڪيو ته يقين ڪريو الله ۽

وَرَسُولِهِ إِنَّ تَابِعْتُمْ فَلَکُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلُمُونَ

الله جي رسول سان لڙائي ڇڏيو ۵۹۲ جيڪڏهن توهان توبه ڪري ٻيڙي جو اصل مال وٺو ته توهان کي نقصان پهچايو ۵۹۳

وَلَا تَظْلُمُونَ ۝ وَإِنْ كَانُ دُوعَسْرَةً فَنُظْرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ ۝

۽ نه توهان کي نقصان هجي ۵۹۴ ۽ جيڪڏهن قرضي سڄي آهي تان کي مهلت ڏيو سگهه تائين

وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝ وَاتَّقُوا يَوْمًا

۽ ان کي مفاقرض مٽاڪرڻ توهان جي لاءِ ويتريلو آهي جيڪڏهن ڄاڻ هجي ۽ ان دنهن کان ڊڄو

۵۸۵ معنيٰ هي آهي ته جهڙي طرح جادو ٿيل سڌو بيبي ڏٺو سگهي ٿو

۽ ڪرندو ٿا ٻڌندو وٺي ٿو اهڙي طرح قيامت جي دنهن وياج خور جو

به اهڙو حال هوندو ۽ وياج سان ان جو پيٽ تمام ڳرو هوندو ۽ اهو

ان سبب هر هر ڪري پوندو.

مسعود بن جبير رضي الله عنه فرمايو ته هي نشاني ان وياج خور

جي آهي، جيڪو وياج کي حلال ڄاڻي.

۵۸۶ يعني حرمت نازل ٿيڻ کان اڳ جيڪو ورتو، ان تي پڪڙندو آهي.

۵۸۷ جيڪو وٺيس حڪم فرمائي، جنهن کي وٺيس منع ۽ حرام ڪري

ٻانهي تي ان جي اطاعت لازمي آهي.

۵۸۸ مسئلو: جيڪو وياج کي حلال ڄاڻي اهو ڪافر آهي ۽ هميشه

جهنم ۾ رهندو چوڻ هر قطعي حرام شي کي حلال ڄاڻڻ وارو

ڪافر آهي.

۵۸۹ ۽ ان کي برڪت کان محروم ڪري ٿو. حضرت ابن عباس رضي

الله تعالى عنهما فرمايو ته الله تعاليٰ ان کان نه صدق قبول فرمائي ٿو نه حج،

نه جهاد نه صلوات.

۵۹۰ ان کي زياده ڪري ٿو ۽ ان ۾ برڪت فرمائي ٿو. دنيا ۽ آخرت

۾ ان جو اجر و ثواب وڌائي ٿو.

۵۹۱ شان نزول: هي آيت انهن اصحابن جي حق ۾ نازل ٿي، جيڪي

وياج جي حرمت نازل ٿيڻ کان اڳ وياج جي ڌڻي وٽ ڪندا هئا ۽ انهن جو

دڌيون وياجي رقمون پين ڏانهن رهيل هيون. ان ۾ حڪم ٿيو ويو ته وياج

جي حرمت نازل ٿيڻ کان پوءِ اڳئين رقم جا مطالبو ٻڌڻ واجب آهن ۽

پهرين مقرر ڪيل وياج به هاڻي وٺڻ جائز آهي.

۵۹۲ هي عذاب ۽ خوف ۾ مبالغوي سختي آهي، ڪنهن کي طاقت

جو الله ۽ ان جي رسول سان لڙائي ڪري. انهن معائن پنهنجا وياجي

مطالبو ڇڏيا ۽ هي عرض ڪيائون ته الله ۽ ان جي رسول سان لڙائي خبي

ڪهڙي طاقت ۽ توبه تائب ٿيا. ۵۹۳ زياده وٺي ڪري. ۵۹۴ اصلي مال گهٽائي. ۵۹۵ قرضدار اگر

جو ڪجهه حصو يا سمورو معاف ڪري ڇڏي وڌي اجر جو سبب آهي.

مسلم شريف جي حديث آهي، سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن فرمايو، جنهن مفلس کي مهلت ڏني يا ان جو قرض معاف ڪيو، الله تعاليٰ ان تي پنهنجي رحمت جو پاڇو

فرمائيندو، جنهن دنهن ان جي پاڇي کان سواءِ ٻيو ڪوبه پاڇو ڏهندو.

منزل
سجويامفلس هجي تان کي مهلت ڏيڻ يا قرض

۵۹۵ قرضدار اگر

مسلم شريف جي حديث آهي، سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن فرمايو، جنهن مفلس کي مهلت ڏني يا ان جو قرض معاف ڪيو، الله تعاليٰ ان تي پنهنجي رحمت جو پاڇو

فرمائيندو، جنهن دنهن ان جي پاڇي کان سواءِ ٻيو ڪوبه پاڇو ڏهندو.

۵۹۶ یعنی ان جون نيڪيون گهٽايون وڃن، نه بچڻ آيون وڌايون وڃن.

حضرت ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما کان روایت آهي ته هي سڀئي کان آخري آيت آهي، جيڪا حضور جن تي نازل ٿي، ان کان پوءِ حضور جن ايڪو ويهه دين دنيا ۾ تشریف فرما رها ۽ هڪ قول مطابق نورانيون ۽ هڪ مطابق ست پرشعي حضرت ابن عباس کان هي روايت ڪئي آهي ته سڀئي کان پوءِ ربوا (وباج) جي آيت نازل ٿي.

۵۹۷ تورتي اهو قرض وڪالت شيءُ هجي يا قيمت، حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما فرمايو ته هن مان بيع سلم مراد آهي، بيع سارها آهي جو ڪنهن شيءَ کي، ڳاڙهي، قيمت وٺي وڪيو وڃي ۽ وڪايل شيءَ خريداري حوالي ٿي ٿي ۽ هڪ مدت مقرر ڪئي وڃي. هن بيع جي جائز هجڻ جي لاءِ جنس، قسم صفت، مقدار، مدت ۽ ادا ڪرڻ جي مڪان ۽ راس المال (سرمايي يا قيمت) جو مقدار معلوم هجڻ شرط آهي.

۵۹۸ هي نڪل مستحب آهي. هن جو فائدو هي آهي ته ٻيل چڪ ۽ قرضي جي انڪار جو اندر ٻڌو نه ٿوري.

۵۹۹ پنهنجي طرف کان ڪا گهٽ وڌائي نه ڪري، نه ڌرين مان ڪنهن جي طرفداري.

۶۰۰ مطلب آهي ته ڪو به ڪتاب کڻي کان انڪار ڪري، جيئن الله تعاليٰ ان کي دستاويز لکڻ جو علم ڏنو. ڦير گهير کان سواءِ ديانت ۽ امانت سان لکي، هيءُ ڪتاب هڪ قول مطابق فرض ڪفايه آهي ۽ هڪ قول موجب فرض عين، ان شرط سان ته ڪتاب فارغ هجي، جنهن صورت ۾ ان کان سواءِ ٻيو نه ملي ۽ هڪ قول مطابق مستحب آهي ڇو ته ان ۾ مسلمان جي حاجت پوري ٿيڻ ۽ علم جي نعمت جو شعور آهي ۽ هڪ قول هي آهي ته پهرين ٻين هيءُ ڪتاب فرض هجي، پوءِ لا ٻيڪا ڪتاب سان منسوخ ٿي.

۶۰۱ يعني جيڪڏهن قرضي ڇريو بي سمجه يا پار يا جهور پڙهيو هجي يا گونگوهج يا ٻولي نه ڄاڻي ٿي ڪري پنهنجي مٿان دعوى ڪندڙ جو بيان نه ڪري سگهندو هجي.

۶۰۲ شاهد جو آزاد، بالغ ۽ مسلمان هجڻ شرط آهي. ڪافرن جي شاهد صرف ڪافرن تي مقبول آهي.

۶۰۳ مسئلو: رڳو عورتن جي شاهدي جائز نه آهي، تورتي اهي چار چوڻ هجن: مگر جن ڪمن کان مرد واقف نه ٿا ٿي سگهن، جيئن ٻار ڄڻ، ٻاڪرو ۽ ٻيا ۽ ٻيا ناعيب وغيره، ان ۾ عورت جي شاهدي قبول آهي. مسئلو: حدن ۽ قصا ۾ عورت جي شاهدي ضروري آهي، ان کان سواءِ ٻين معاملن ۾ هڪ مرد ۽ ٻن عورتن جي شاهدي به قبول آهي. (مدارڪ ۽ اجمعي)

۶۰۴ جن جو عادل هجڻ اوهان کي معلوم هجي ۽ جن جي صالح هجڻ تي توهان اعتبار ڪندا هجو.

۶۰۵ هن آيت مان معلوم ٿيو ته شاهدي جو ادا ڪرڻ فرض آهي. جڏهن دعوى ڪندڙ شاهدن کي طلب ڪري ٽپو ۽ انهن کي شاهدي لکائي جائز نه آهي. هي حڪم حد وڌ کان سوڀ ڪمن ۾ آهي، پر حد وڌ ۾ شاهدي ظاهر ڪرڻ ۽ لکائڻ جو اختيار آهي، پر لکائڻ افضل آهي. حديث شريف ۾ آهي ته سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن فرمايو ته جيڪو مسلمان جي پردي پوڻي ڪري، الله تبارڪ و تعاليٰ دنيا ۽ آخرت ۾ ان جي ستاري ڪندو ۽ پرچوري جي مال وٺڻ ۾ شاهدي ڏيڻ واجب آهي، ته جيئن جنهن جو مال چوري ٿي ويو آهي ته ان جو حق ضايع نه ٿئي، شاهد ايترو احتياط ڪري سگهي ٿو ته چوري جو غلط نه چوي. شاهدي ٿيڻ جون ٽي اڪثافت ڪري ته مال فلا ٿي شخص ورتو.

تَرْجِعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَ

جنهن ۾ الله ڏانهن موٽندو ۽ هر جان کي سندس ڪمائي جو بدلو پورو پورو ڏنو ويندو ۽ هُئِ لَا يُظْلَمُونَ ۽ يٰۤاَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ

انهن سان ظلم نه ٿيندو ۽ اِي ايمان واريو جڏهن توهان هڪ مقرر مدت تائين ڪنهن ڪين (شيءَ) جي ديني لٽي ڪيو ۽ ڏان تي لکي ڇڏيو ۽ گهرجي ته توهان جي وچ ۾ لکڻ وارو نيڪ نيڪي

وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ ۽ لکندڙ کڻي کان انڪار نه ڪري ۽ جيئن جو الله کيس سيکاريو آهي ته ان کي لکي ٿو ۽ گهرجي ۽ جيڪا

الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلِيَّتُكَ اللَّهُ رَبُّهُ وَلَا يَبْخُسُ مِنْهُ شَيْئًا ۽ ڪا به حق هجي اها لکرائيندو وڃي ۽ الله کان ڊڄي جيڪو سندس رب آهي ۽ حق مان ڪا به ڳالهه نه گهٽائي

فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتِطِيعُ ۽ پوءِ جنهن تي حق لڳي ٿو سو جيڪڏهن بي عقل يا ڪمزور يا لڪرائي نه سگهندو هجي وٽ نه

أَنْ يُمْلِلَ هُوَ فليُمْلِلْ وَلِيَّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ ۽ سندس ولي (وارث) انصاف سان لکرائي ۽ ٻه شاهد

مِنْ رِّجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَآمْرَاتَيْنِ مِّنْ تَرَضَوْنَ مِنَ الشَّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا

۽ ٻه عورتون، اهڙا شاهد جن کي پسند ڪيو ۽ ٻه جو متان انهن مان هڪ عورت وساري

الْأُخْرَى وَلَا يَأْبَ الشَّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْمُوا ۽ ان کي بي يا دٻياري ۽ شاهدن کي جڏهن سڏيو وڃي ته اچڻ کان انڪار نه ڪن ۽ ۶۰۵

أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلٍ ذٰلِكُمْ أَقْسَطُ ۽ ان کي ٽڪيو نه سمجهو قرض نٿو وڃي يا وڌو ان جي مدت تائين لکي ڇڏيو هجي الله وٽ

عِنْدَ اللَّهِ وَ أَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا ۽ وڌيڪ انصاف واري ڳالهه آهي. هن ۾ شاهدي خوب نيڪ رهندي ۽ هيءُ هن کي قريب آهي جو توهان کي شڪ

۾ عورتن جي شاهدي بلڪل مسترد آهي. صرف منزل ۱ مردن جي شاهدي ضروري آهي، ان کان سواءِ ٻين معاملن ۾ هڪ مرد ۽ ٻن عورتن جي شاهدي به قبول آهي. (مدارڪ ۽ اجمعي)

۶۰۴ جن جو عادل هجڻ اوهان کي معلوم هجي ۽ جن جي صالح هجڻ تي توهان اعتبار ڪندا هجو.

۶۰۵ هن آيت مان معلوم ٿيو ته شاهدي جو ادا ڪرڻ فرض آهي. جڏهن دعوى ڪندڙ شاهدن کي طلب ڪري ٽپو ۽ انهن کي شاهدي لکائي جائز نه آهي. هي حڪم حد وڌ کان سوڀ ڪمن ۾ آهي، پر حد وڌ ۾ شاهدي ظاهر ڪرڻ ۽ لکائڻ جو اختيار آهي، پر لکائڻ افضل آهي. حديث شريف ۾ آهي ته سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن فرمايو ته جيڪو مسلمان جي پردي پوڻي ڪري، الله تبارڪ و تعاليٰ دنيا ۽ آخرت ۾ ان جي ستاري ڪندو ۽ پرچوري جي مال وٺڻ ۾ شاهدي ڏيڻ واجب آهي، ته جيئن جنهن جو مال چوري ٿي ويو آهي ته ان جو حق ضايع نه ٿئي، شاهد ايترو احتياط ڪري سگهي ٿو ته چوري جو غلط نه چوي. شاهدي ٿيڻ جون ٽي اڪثافت ڪري ته مال فلا ٿي شخص ورتو.

۶۰۶ چو ته هن صورت ۾ ڏي وٺ ٿي ڪري معاملو ختم ٿي ويو ۽ ڪو فو باقي نه رهيو. اهڙو واپار ۽ خريد ۽ فروخت ڪثرت سان پڻ جاري رهي ٿو. هن مرڪبات ۽ شاهدي جي پابندي دشوار ۽ ڳري ٿيندي.

۵۶۰۶ هي مستحب آهي چو ته ان ۾ احتياط آهي.

۶۰۸ یضاً زمر بہ احتمال آہن . مجهول و معروف ہجڑ - قمرۃ
ابن عباس رضی اللہ عنہما پھر یمنی بی قمرۃ عمر رضی اللہ عنہ بی یمنی مؤید
آہی . پھرین تقدیر یمنی معنی ہی آہی تہ معاملی وارا کاتبین ۛ شاہدن کی
نقصان دہ پچا ئین ، ہن طرح تہ آہی جیکڈھن پنہنجن ضرورتین ۛ مشغول
ہجن تہ انہن کی مجبور کن ۛ انہن جو پنہنجنو کہ حید ائین یا کاتب
جو حق ذذین یا شاہد کی سفر جو خرچ ذذین جیکڈھن اہو بی شہر کن
آہو بی . بی تقدیر یمنی معنی ہی آہی تہ کاتب ۛ شاہد معاملی وارن کی
نقصان دہ پچا ئین ، ہن طرح تہ فرصت ۛ فراغت بی باوجود داچن یا
کتابت ۛ قدر گھر یا گھت و ذائی کن .

۵۶۰۹ ۽ قرض جي ضرورت پيش اچي.

۵۶۱۰ ۽ دستاويز لکڻ جو موقعو نه ملي ته پوءِ اطمينان جي لاءِ.

۱۱۱ یعنی کاشی؟ قرض دیندو و ت گروي رکو . مسئلو . هي
مستحب آهي . سفر جي حالت ۾ رهن (گروي) آيت مان ثابت ٿيو ۽ غير سفر
جي حالت ۾ حديث مان ثابت آهي . جيئن رسول ڪرم صلي الله عليه وسلم
جن مديني طيبه ۾ پنهنجي زره مبارڪ يهودي و ت گروي رکي ويهڻ ويا
جو ورتا . مسئلو . هن آيت مان رهن جو جائز هجڻ ۽ قبضي جو شرط
هڪل ثابت ٿئي ٿو .

۶۱۲۔ یعنی قرضی، جنہن کی قرض دیندہ زمین سمجھندو ہو۔

۶۱۳۔ ہن امانت مان قرض مراد آھی۔

۶۱۳ چوڌهن مي حقدار جي حق جو باطل جهڙو آهي، هي خطاب شاهدن کي آهي تها جي جڏهن شاهدي جي اقامت ۽ اداجي لاءِ طلب ڪيا وڃن تن کي؛ لڪائين ۽ هڪ قول هي آهي ته هي خطاب قرضين کي آهي ته پنهنجي نفس تي شاهدي توڙي ڇوڏ ۾ شامل (فڪر ۽ سوچ) ۾ ڏڪن.

۶۱۵ حضرت ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما کان ھک حدیث روایت
آھی تکرین گناھن مہینہ کی وقت و گناھ اللہ سان گناھن کی شریک کر
۽ کرزی شاھدی تو ۶۱۵ ۽ شاھدی کی لکائی۔

۶۱۶ برائی.

۶۱۶ انسان جي دل ۾ ٻن قسمن جا خيال ايندا آهن: هڪ وسوسا، تن کان دل کي خالي ڪرڻ انسان جي وس ۾ آهي، ۽ ٻيو انهن کي بيچڙ وڃائي ۽ عمل ۾ آڻڻ جو ارادو وٺڻو ڪري. انهن کي حديثِ نفس ۽ وسوسو چون ٿا، اُن تي پڪڙڻ آهي. بخاري ۽ مسلم جي حديث آهي ته سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن فرمايو ته منهنجي امت جي دلين ۾ جيڪي وسوسا گذرن ٿا الله تعاليٰ انهن کان تجاوز فرمائي ٿو، جيستائين ڪا هي انهن کي عمل ۾ نه آڻين يا انهن سان گڏ ڪلام مڪن. هي وسوسا هن آيت ۾ داخل ٿا آهن. ۽ پيا اهي خيال، جن کي انسان پنهنجي دل ۾ جاءِ ڏيئي، انهن کي عمل ۾ آڻڻ جو ارادو ڪندو آهي، تن تي پڪڙيندي ۽ انهن جو بيان هن آيت ۾ آهي. مستڪون- ڪفر جو ارادو ڪرڻ ڪفر آهي ۽ گناه جو ارادو ڪري جيڪڏهن ماڻهو ان تي ثابت رهي ۽ ان جو ارادو وري، پراڻ گناه کي عمل ۾ آڻڻ جا سبب موجود ڏهن ۽ مجبور اُن کي ڪري ڏسڻي ته ٻيو ۽ جمهوروت ان کي پڪڙي ويندي. شيخ ابومنصور ماتريدي ۽ شمس الائم حلواني اهي طرف ويا آهن ۽ انهن جو دليل اِنَّ الَّذِي يَجْهَدُونَ اَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ آيت ۽ حضرت عائشه صديقہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا جي حديث آهي، جنهن جو مضمون هي آهي ته ٻانهو جنهن گناه جو ارادو ڪري ٿو، جيڪڏهن اهو عمل ۾ نه اچي ته به ان تي عذاب ڪيو وڃي ٿو. مستڪون- جيڪڏهن ٻانهي ڪنهن گناه جو ارادو ڪيو، پوءِ ان تي پشيمان ٿيو ۽ استغفار ڪيائين ته الله تعاليٰ اُن کي معاف فرمائيندو. ۶۱۸ پنهنجي فضل سان ايمان واري کي. ۶۱۹ پنهنجي عدل سان. ۶۲۰ زواج جيتوڏهن الله تبارڪ و تعاليٰ هن سورة ۾ غار، زڪوة، روم جي فرقيت ۽ طلاق، ايلاء، حيم ۽ جهاد جا احڪام ۽ نبين جا رعايع بيان فرمايا ته ٻيو سورة جي پڇاڙي ۾ هي ذڪر فرمايائين ته نبی ڪرم صلی اللہ علیہ وسلم جن ۽ سمورن مؤمنن ان جي تصديق فرمائي ۽ قرآن ۾ ان جي مٿي احڪامن جي الله تعاليٰ ۾ طرفان نازل هجڻ جي منزل الله تعاليٰ جي طرفان هجڻ جي تصديق ڪئي.

اللهي مرحباً، دائماً باقى معنى مآهي يعني اهتري هميشگي كرتى راژ
جنهن جو مورت ممكن نه هجي، قيو ما هو آهي جيڪو قائم بالذات هجي
۽ مخلوق پنهنجي دينوي ۽ اخروي زندگي ۾ جيڪي حاجتون رکي ٿي ان
جي تدبير فرماي.

۳ هـ هن ۾ نجران جي وفد جا نصارى به داخل آهن.

۴ هـ مرد ۽ عورت، گورو ۽ ڪارو ۽ خوبصورت ۽ بدشڪل وغيره
بخاري ۽ مسلم جي حديث ۾ آهي: سيد عالم صلى الله عليه وسلم جن فرمايو
توهان جي پيدايش جو مادو ماءُ جي پٽ ۾ چاليهه ڏينهن گذري ٿي، پوءِ وري
ايتراڻي ڏينهن علقه يعني جھيل رت جي شڪل ۾ رهي ٿي، پوءِ ايتراڻي ڏينهن
گوشت جي ٽڪري جي صورت ۾ رهي ٿو، پوءِ الله تعالى هڪ ملائڪو کڻي
ٿو جيڪو ان جو رزق ۽ ان جي عمر ۽ ان جو عمل ۽ ان جو انجام ڪاري يعني
ان جي نيڪ بگهي ۽ بد بگهي لکي ٿو، پوءِ ان ۾ روح وجهي ٿو، پوءِ قسم
جنهن کان سواءِ ڪو معبود نه آهي، ماڻهو جنهن جھڙو عمل ڪري ٿو ائين
جوان ۾ ۽ جنت ۾ پوري هٿ جوبيئي تمام گھٽ فرق رهجي وڃي ٿو، پوءِ
ڪتاب اڳرائي ڪري ٿو ۽ دونهن جھڙو عمل ڪري ٿو، انهي تي ان جو
خاتمو ٿئي ٿو ۽ جھنم ۾ داخل ٿئي ٿو، ۽ ڪو اهڙو ٿئي ٿو جو
دو ورهين جھڙو عمل ڪري ٿو، ائين ٿي جو ان ۾ ۽ دوزخ
۾ هڪ هٿ جو فرق رهجي وڃي ٿو، پوءِ ڪتاب اڳرائي ڪري
ٿو ۽ ان جي زندگي جو نقشو تبديل ٿي وڃي ٿو ۽ اهو جنهن جھڙو عمل
ڪرڻ لڳي ٿو، انهي تي ان جو خاتمو ٿئي ٿو ۽ جنت ۾ داخل ٿي وڃي ٿو.
۵ هـ هن ۾ به نصارن جو رد آهي جيڪي حضرت عيسى عليه السلام
کي خدا جو پٽ چوندا هئا ۽ ان جي عبادت ڪندا هئا.

۶ هـ جنهن ۾ ڪو احتمال به شهبود آهي.

۷ هـ جو احڪام ۾ انهن جي طرف رجوع ڪيو وڃي ٿو ۽ حلال ۽ حرام
۾ انهن تي عمل ڪجي ٿو.

۸ هـ اهي مختلف مٿن جو احتمال رکڻ ٿيون، انهن مان ڪهڙي معنيٰ ۾
مراد آهي، اهو الله ٿي ڄاڻي ٿو يا جنهن کي الله تعالى ان جو علم ڏئي.

۹ هـ يعني گمراه ۽ بد مذهب ماڻهو جيڪي نفسياني خواهشن جا پابند
آهن.

۱۰ هـ ۽ ان جي ظاهر تي حڪم ڪن ٿا يا تاويل باطل ڪن ٿا ۽ اهو نيڪ
نبيءَ سان نه بلڪ (جمل)

۱۱ هـ ۽ شڪ ۽ شبهي ۾ وجهڻ (جمل)، ۱۲ هـ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۱۳ هـ جنهن کي اهو نوازي.
۱۴ هـ حضرت ابن عباس رضي الله عنهما کان روايت آهي. پاڻ فرمائيندو هو ته مان راسخين في العلم مان آهيان ۽ مجاهد کان روايت آهي ته مان انهن مان آهيان جيڪي متشابه جي تاويل ڄاڻن
تا. حضرت انس بن مالڪ رضي الله عنه کان روايت آهي ته راسخ في العلم مان اهو عالم يا عمل. راد آهي جيڪو پنهنجي علم جو تابعدار هجي ۽ مفسرن جو هڪ قول هي آهي ته راسخ في العلم اهو
آهي، جنهن ۾ چار صفتون هجن الله جو خوف ماڻهن سان نوسرت. دنيا کان زهد. نفس سان جهاد. (خازن). ۱۵ هـ جو اهو الله جي طرف کان آهي ۽ جيڪا معافي ان جي مراد آهي: حق
آهي ۽ ان جو نازل فرمائڻ حڪمت آهي. ۱۶ هـ محڪم هجي يا متشابه. ۱۷ هـ ۽ پختي علم وارا چون ٿا. ۱۸ هـ حساب يا جزائي واسطي. ۱۹ هـ اهو قيامت جو ڏينهن آهي. ۲۰ هـ پوءِ جنهن
جي دل ۾ رهن هجي، اهو هلائيندو ۽ جيڪو پنهنجي مٿن ۽ احسان سان هدايت لهي، اهو نيڪ بخت ٿيندو ۽ اهو چوڻ ڪارو لهندو. مسئلو. هن آيت مان معلوم ٿيو ته الله ڪو ش
ڪان پاڪ آهي. انهي ڪري حضرت قدوس قدير جي ڪلام تي محال آهي ۽ ان جي طرف ان جي نسبت سخت بي ادبي (مداري ۽ ابر مسعود وغيره). ۲۱ هـ رسول اڪرم صلى الله تعالى عليه وسلم
جن کان منحرف ٿي.

اِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا

بَدُونِ ۱۰. الله تي ڪا به شيءِ مخفي نه آهي زمين ۾ نه

فِي السَّمَاءِ ۱۱. هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ ۱۲

آسمان ۾. اهو آهي جيڪو توهان جي تصوير ٺاهيندو آهي ماءُ جي پٽ ۾ چڙهي گهري ۾

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۱۳. هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ

ان کان سواءِ ڪنهن جي عبادت نه آهي عزت وارو حڪمت وارو ۽ اهو آهي جنهن توتي هي ڪتاب لاڻو

مِنْهُ آيَتٌ مُحْكَمَةٌ ۱۴ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ ۱۵ وَ آخِرُ مَثَلِهِمْ ۱۶

ان جون ڪجهه آيتون واضح معنيٰ رکين ٿيون ۽ اهي ڪتاب جو اصل آهن ۽ ڪيون اهي جن جي معنيٰ ۾ اشتباه آهي

فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ

۱۷. اهي جن جي دل ۾ ڌڪا ٿي آهي ۽ سي اشتباه واري آيتن جي پٺيان لڳندا آهن ۽

ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ ۱۸ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ ۱۹

گمراهي طلب ڪندي ۽ ان جي تاويل ڪندي ۽ ان جو نيڪ پاسو الله کي ئي معلوم آهي

الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا ۲۰ وَمَا

۽ پختي (يا عمل) علم وارا چوندا آهن ته اسان ان تي ايمان آندو ۽ سمورو اڻ ڄاڻي ربي طرفان

يَكُفِّرُ الْاُولَ الْأَلْبَابِ ۲۱ رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا

آهي ۽ نصيحت نه ڏياري ٿو، مگر عقل وارا ۽ ايماندار اسان جو دل ڌڪا ڏيڻ نه ڪن ۽ ان کان پوءِ

وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ۲۲ رَبَّنَا

جو توهان کي هدايت ڏيئي ۽ اسان کي پاڻ وٽان رحمت عطا ڪر ۽ بيشڪ تون ئي ڏو و عطا ڪندڙ آهين

إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ

اي اڻ ڄاڻاڻ بيشڪ تون سمورن ماڻهن کي گڏ ڪرڻ وارا آهين ان ڏينهن جي واسطي جنهن ۾ ڪوشش نه آهي بيشڪ الله جو

الْبَيْعَادُ ۲۳ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا

۲۴. واعدو نه ڏيندو آهي ۽ بيشڪ جيڪي ڪافر ٿيا ۽ انهن جو مال

أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۲۴ وَأُولَئِكَ هُمُ وَقُودُ النَّارِ ۲۵

اولاد کين الله کان ڪجهه به بچائي نه سگهندا، ۽ اهي ئي دوزخ جو پار آھن.

۲۶. ۱۳ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي ڪرم ۽ احسان

۲۷. ۱۴ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۲۸. ۱۵ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۲۹. ۱۶ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۳۰. ۱۷ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۳۱. ۱۸ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۳۲. ۱۹ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۳۳. ۲۰ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۳۴. ۲۱ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۳۵. ۲۲ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۳۶. ۲۳ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۳۷. ۲۴ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۳۸. ۲۵ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۳۹. ۲۶ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۴۰. ۲۷ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۴۱. ۲۸ حقيقت ۾ (جمل) ۽ پنهنجي خواهش جي مطابق باوجود يڪاهي تاويل جو حقدار نه آهن. (جمل ۽ خازن).

۳۵ جيڪي عبادت ۾ مصيبتن تي صبر ڪن ۽ گناهن کان پري رهن.

۳۶ جن جا قول ۽ ارادا ۽ نيون سڀ سچيون آهن.

۳۷ هن ۾ رات جي پوئين حصي ۾ نماز پڙهڻ وارا به داخل آهن ۽ اسڙجي وقت دعاءِ استغفار ڪرڻ وارا به هي وقت اڪيلائي ۽ دعائي قبول ٿيڻ جو آهي. حضرت لقمان عليه السلام پنهنجي فرزند کي فرمايو ته ڪو ڪان گهٽ نه رهيان ۽ جواهره اسرسان پڪاري ۽ تون سمهيو رهين.

۳۸ شان نزول:- شام جي اخبار مان ٻه شخص سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن جي خدمت ۾ حاضرياً، جڏهن انهن مدينه طيبه کي تڙوٽ هڪٻئي کي چوڻ لڳا ته نبي (خبر) انهن جي شهر جي اها ئي صفت آهي، جيڪا هن شهر ۾ ڏني وئي ٿي. جڏهن آستانه اقدس تي حاضرياً ته انهن حضور جن جي شڪل ۽ شمائل مبارڪ توڙي جي مطابق ڏسي، حضور جن کي سڃاڻي ورتو ۽ عرض ڪندڙ اريائون توهان (صلي الله عليه وسلم) آهيو؟ حضور جن فرمايو هاڻو. وري عرض ڪيا تون ته توهان احمد آهيو؟ (صلي الله عليه وسلم). فرمايا تون هاڻو. عرض پيش ڪيا تون ته اسان هڪ سوال ڪريون ٿا، جيڪڏهن توهان ان جو جواب صحيح ڏنو ته اسان اوهان تي ايمان آڻيندا سين. فرمايا تون سوال ڪريو. انهن عرض ڪيو ته ڪتاب الله ۾ سڀني کان وڌيڪ شهادت ڪهڙي آهي؟ ان تي هي آيت نازل ٿي ۽ ان کي ٻڌي اهي ٻئي خبر (عالم) مسلمان ٿي ويا. حضرت سعيد بن جببر رضی اللہ عنہ کان روايت آهي ته ڪعبه معظمه ۾ ۳۶۰ بت پيل هئا جڏهن مديني پاڪ ۾ هي آيت نازل ٿي ته ڪعبي شريف جي اندر اهي سڀ سجدي ۾ ڪري پيا.

۳۹ يعني نبين ۽ ولين.

۴۰ ان کان سواءِ ڪريون مقبول نه آهي. يهودي ۽ نصاري وغيره.

۴۱ ڪان جيڪي پنهنجي دين کي افضل ۽ مقبول چون ٿا، هن آيت ۾ انهن جي دعويٰ کي باطل ڪيو ويو آهي.

۴۲ هي آيت يهودين ۽ نصارين جي حق ۾ وڙو ٿي، جن اسلام کي ڇڏيو ۽ انهن سيد عالم حضرت محمد صلي الله عليه وسلم جن جي نبوت ۾ اختلاف ڪيو.

۴۳ اهي پنهنجن ڪتابن ۾ سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن جي نعت ۽ صفت کي ڏسي چڪا هئا ۽ انهن ڄاتو ته هي ئي اهو نبي آهي جنهن جون

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اِنَّا اَمَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ

جيڪي چون آهن اي اسان جا رب اسان ايمان آندو تون اسان جا گناهه معاف فرما ۽ اسان کي دوزخ

النَّارِ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَبْتِينَ وَالْمُتَّقِينَ

جي عذاب کان بچا ۽. صبر وارا ۽ ۳۵ ۽ سچا ۽ ۳۶ ۽ ادب وارا ۽ خدا جي راه ۾ خرچ ڪرڻ وارا

وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْاَسْحَارِ ۱۶ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

رات جي پوئين بهر ۾ معافي گهرڻ وارا ۱۶. الله شاهدي ڏئي ٿو ته ان کان سواءِ ڪوبه معبود ڪونهي

وَالْمَلِكُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۱۷ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ

۽ ملائڪن ۽ عالمن و ۱۷ انصاف سان بيهي ڪري. ان کان سواءِ ڪنهن جي عبادت نه آهي عزت وارو

الْحَكِيمُ ۱۸ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ

حڪمت وارا آهي. بيشڪ الله وٽ اسلام ئي دين آهي ۱۸ ۽ ڪتابي و ۱۹ قوت ۾ نه پيا

أَوْثَرُ الْكِتَابِ إِلَّا مِنَ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ

مگر هن کان پوءِ جو وقت علم (يقين) اچي چڪو ۱۹ پنهنجي دين جي ساڙ کان ۱۹

يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۲۰ فَإِنْ حَاجُّوكَ

۽ جيڪو الله جي آيتن جو منڪر ۽ الله بيشڪ جلد حساب وٺڻ وارو آهي. پوءِ اي معبود

فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَن ۲۱ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا

جيڪڏهن اهي تونان حجت ڪن ته تون فرما ۲۱ مون پنهنجو منهن الله جي حضور جيڪو ۽ جن منهنجي

الْكِتَابِ وَالْأُمِّيَّينَ ءَاسَلْتُكُمْ فَإِنْ أَسَلُّوْا فَقَدْ أَهْتَدُوا

پيروي ڪئي ۲۱ ۽ ڪتابين ۽ اڻ پڙهيلن کي فرما ۲۲ ڇا تون هاڻا ڪڍيڪا ۽ پوءِ جيڪڏهن ڪيڪا ۽ تون

وَأِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ۲۳

هدايت وارا ٿي ويا ۽ جيڪڏهن منهن ڦير نه ٿو ڏئي اهو ڪو ڪم آهي ۽ الله ٻانهن کي ڏسي رهيو آهي.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ بَغْيٍ حَقٍّ

اهي جيڪي الله جي آيتن کان منڪر ٿيا ۽ پيغمبرن کي ناحق شهيد ٿي ڪيا تون

وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ

انصاف سان حڪم ڪندڙن کي قتل ٿي ڪيا تون انهن کي خوشخبري ڏي

منزل ۱

ڪتابِ الاهيه ۾ خبر ڏنيون ويون آهن. ۳۵ يعني سندن اختلاف جو سبب انهن جو حسد ۽ دنيوي نفعن جي لالچ آهي. ۳۶ يعني مان ۽ منهنجا پير وڪار بلڪل الله تعاليٰ جا فرمانبردار ۽ مطيع آهن. اسان جو دين تحيد جو دين آهي، جنهن جو توهان وٽ صحيح هجڻ توهان وٽ خود پنهنجن ڪتابن مان به ثابت ٿي چڪو آهي، پوءِ ان ۾ توهان جو اسان سان جهيڙو ڪرڻ بلڪل باطل آهي. ۳۷ جيترا ڪافر غير ڪتابي آهن، اهي اُميين (راڻ پڙهيلن) ۾ داخل آهن، انهن مان عرب جا مشرڪ به آهن. ۳۸ ۽ دين اسلام جي حضور مٿو جيڪا ڀڄا باوجود ڇڏڻ دليلن قاهر هجڻ جي توهان اڃا تائين پنهنجي ڪفر تي آهيو. هي اسلام جي دعوت جو هڪ پيدا بڻو آهي ۽ اهڙي طرح انهن کي سڄي دين جي طرف سڌو وڃي ٿو. ۳۹ ۽ توهان پورو ڪري ٿي ڇڏيو، ان مان انهن فائدو حاصل نه ڪيو، پوءِ نقصان ۾ آهي رهيا، ان ۾ حضور سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن جي تسڪين خاطر آهي ته رها انهن جي ايمان نه آڻڻ سان ڏکيول نه ٿيون. ۴۰ جيئن بني اسرائيلن صبح جي هڪ گهڙي ۾ تيتا ليهن نبين کي قتل ڪيو، پوءِ جڏهن انهن مان هڪ سو ٻارهن عابدن اُتي ڪري کين نيڪين جو حڪم ڏنو ۽ ٻارئين کان منع ڪئي ته انهيءَ ڏينهن شام جو انهن کي به قتل ڪري ڇڏيا تون. هن آيت ۾ سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن جي زماني جي يهودين کي ملا مت ڪيل آهي، چوڻ آهي پنهنجن ابن ڏاڏن جي اهڙي بدترين فعل کان راضي آهن.

۴۹۹ مسئلو. هن آيت مان معلوم ٿيو ته نين سگورن جي دربار ۾ بي ادبي
ڪفر آهي ۽ اهو به ترڪفر سان سمورا اعمال ضايع ٿي وڃن ٿا.
۵۰۰ جهه جو انهن کي الله جي عذاب کان بچائي.

۵۰۱ يعني يهودين کي، جو انهن کي توريٽ شريف جاعل ۽ احڪام سرڪاري
ويا هئا، جن مريد عالم صلي الله تعالى عليه وسلم جن جي اوصاف ۽ احوال ۽
دين اسلام جي حقانيت جو بيان آهي. تنهن ڪري انهن تي لازمي ٿيو ته جيڪڏهن
حضور جن تشريف فرماين ۽ انهن کي قرآن ڪريم جي طرف دعوت ڏين ٿا هي
حضور جن تي ۽ قرآن شريف تي ايمان آڻين ۽ ان جي احڪام جي تعميل ڪن
پر انهن مان گهڻن ائين نه ڪيو. ان تقديري تي آيت مريم ۽ الكتاب مان توريٽ
۽ ڪتاب الله مان قرآن شريف مراد آهي.

۵۰۲ شان نزول :- هن آيت جي شان نزول ۾ حضرت ابن عباس رضی اللہ
عنہما کان هڪ روايت هي آهي ته هڪ ڀيري سردار جهان صلي الله
عليه وسلم جن بيت المقدس ۾ تشريف وٺي ويا ۽ اتي يهودين کي اسلام جي
دعوت ڏنائون. نعم ابن عمرو ۽ حارث ابن زيد چيو ته اي محمد (صلي الله
عليه وسلم) توهان ڪهڙي دين تي آهيو؟ فرمايائون ابراهيمي دين تي. اهي چوڻ
لڳا حضرت ابراهيم عليه السلام ته يهودي هو. جهان جي سردار صلي الله تعالى
عليه وسلم جن فرمايو ته توريٽ آيتون هاڻي اسان ۽ توهان جي وچ ۾ فيصلو ٿي
ويندو. اهي انهي ڳالهه تي ڏيانا ۽ منڪر ٿيا ته هي آيت سگوري نازل ٿي. ان
تقديري تي آيت ۾ ڪتاب الله مان توريٽ مراد آهي. حضرت ابن عباس رضي الله
عنہما کان هڪ اها به روايت آهي ته خير جي يهودين مان هڪ مرد هڪ
عورت سان زنا ڪئي هئي. توريٽ ۾ اهڙي گناهه جي سزا پڙهي هئي هلاڪ
ڪري ڇڏڻ آهي، پر جڏهن ته اهي ماڻهو يهوديت ۾ وڃي خاندان مان هئا.
تنهنڪري انهن کين سنگسار ڪرڻ پسند نه ڪيو ۽ ان معاملي کي هن اميد
سان سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن وٽ آندو ته شايد پاڻ سگور
سنگسار ڪرڻ جو حڪم ڏين. مگر حضور جن انهن ٻنهي جي سنگسار
ڪرڻ جو حڪم ڏنو. ان کي يهودي ڪارو ٿيا ۽ چون لڳا ته ان گناهه جي اها
سزا ٿاڻي، توهان ظلم ٿا ڪريو. حضور انور جن فرمايو ته فيصلو توريٽ
تي رکو، چون لڳا اها انصاف جي ڳالهه آهي. توريٽ گهرايو ويو ۽ عبد الله بن
صوريا (يهودين جي وڏي عالم) ان کي پڙهيو، جڏهن ان ۾ آيت رجم آئي ۽ جنهن
۾ سنگسار ڪرڻ جو حڪم هو ته عبد الله ان تي هٿ رکي ڇڏيو ۽ ان کي ڇڏي
ويو. حضرت عبد الله ابن سلام سندس هٿ هٽائي اها آيت پڙهي ورتي.

يهودي دليل ۽ خوار ٿيا ۽ اهي يهودي مرد ۽ عورت
(جن زنا ڪئي) حضور جن جي حڪم سان سنگسار ڪيا ويا. ان تي هي آيت نازل ٿي. ۵۰۳ الله جي ڪتاب کان منهن ڦيرائڻ جي عتاب
يعني چاليهه دينهن يا هڪ هفتو، پوءِ ڪجهه عذاب آهي. ۵۰۴ ۽ انهن جو هي قول هو ته اسان الله جا پٽ ۽ ان جا پيارا آهيون، اهو اسان کي گناهه تي عذاب نه ڪندو مگر توريٽي مدت. ۵۰۵
اهو قيامت جو دينهن آهي. ۵۰۶ شان نزول :- مڪي جي فتح وقت سيد الانبياء صلي الله عليه وسلم جن پنهنجي امت سان ملڪ فارس ۽ روم جي بادشاهي جو واعدو فرمايو ته جيڪڏهن
فقن ان کي تمام ڊرانهون سمجهيو ۽ چون لڳا ته ڪي محمد (صلي الله عليه وسلم) ۽ ڪي فارس ۽ روم جا ملڪ! اهي وڏا زبردست ۽ نهايت محفوظ آهن. ان تي هي آيت ڪريمه نازل ٿي ۽ آخر ۾
حضور جن جو واعدو پورو ٿيو.

۵۰۷ يعني ڪڏهن رات کي وڌائي، دينهن کي گهٽائي ۽ ڪڏهن دينهن کي وڌائي ۽ رات کي گهٽائي. اها سندس قدرت آهي ته فارس ۽ روم کان ملڪ وٺي غلامان مصطفیٰ (صلي الله عليه وسلم)
کي عطا فرمائڻ. ان جي قدرت کان ڪهڙو پري آهي.

۵۰۸ زندهه کي مثل مان ڪڍڻ اهڙي طرح آهي، جيئن زندهه انسان کي بي جان نطفي مان ۽ پکي جي زندهه پيچي کي بي روح آڻي مان ۽ زندهه دل مومن کي مثل دل ڪافر مان. ۽ زندهه ماڻ
مثل ڪڍڻ هن طرح آهي جيئن زندهه انسان مان بي جان نطفو ۽ زندهه پکي مان بي جان آڻڻ ۽ زندهه دل مومن مان مثل دل ڪافر.

بَعْدَآبِ إِلَيْهِ ۲۱) أُولَئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا

دردناڪ عذاب جي. اهي ئي آهن جن جا عمل ڇڻ ٿي ويا دنيا ۽
وَالْآخِرَةِ ۲۲) وَكَانَ مِنْ تَصَرُّفِهِمْ ۲۳) أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا

آخرت ۾ ۲۲ ۽ انهن جو ڪوئي مددگار نه آهي ۲۳ ۽ ڇا توهان انهن کي نه ڏسو جن کي
نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بِهِمْ ثُمَّ

ڪتاب جو هڪ حصو مليو ۽ الله جي ڪتاب جي طرف سڏيا وڃن ٿا جيئن اهو سنڌ فيملو ڪري پيو
يَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ۲۴) ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَن

انهن مان هڪ نزلوان کان منهن موڙي ڦري وڃي توريٽ. هي جرأت ۲۵ انهن کي هن ڪري ٿي جو اهي
تَسَنَّا النَّارَ إِلَّا أَكَا مَّا مَعَدُّو دَرْتٍ وَعَزَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا

چوڻدا آهن ته اتي ٻلهه هرگز نه چوهندي مگر ڇڏي ڇڪي ڇڏين ۲۶ ۽ سنڌ دين ۾ انهن کي لڳيو ان ڪوڙ جو
كَانُوا يَفَكَّرُونَ ۲۷) فَكَيْفَ إِذَا جُمِعَتْ لَهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ ۲۸) وَوَقِيت

اهي هٽندا هئا ۲۹ ۽ پري ڪيئن هوندو جڏهن اها انهن کي ڏيکاري انهي دينهن لاءِ جنهن ۾ ڪو شڪ آهي نه هجي
كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۳۰) قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكُ

کي سندس ڪا به جوهر پوري بدلتو نه ويندو ۽ انهن تي ظلم نه ٿيندو. هن طرح عرض ڪري الله ملڪ جا مالڪ
الْمَلِكُ تُوتَى الْمَلِكُ مَن تَشَاءُ وَتُزْعَمُ الْمَلِكُ مَن تَشَاءُ وَ

تون جنهن کي گهرين بادشاهي ڏين ۽ جنهن کان گهرين بادشاهي ڇڏي وٺين ۽
تُعْزَمُ مَن تَشَاءُ وَتُزْعَمُ مَن تَشَاءُ بِبَيْدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ

جنهن کي گهرين عزت ڏين ۽ جنهن کي گهرين دولت ڏين ۽ ڪوئي پلائي نه هجي ٿي ته ڇا ڪري. بيشڪ تون
شَيْءٍ قَدِيرٌ ۳۱) تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ

سڀ ڪجهه ڪري سگهين ٿو. ڪڏهن ڏينهن جو حصو ٿاڻي وجهين ۽ رات جو حصو ڏينهن ۾ داخل ڪريو ۽
وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتُزْنُ

۽ مثل مان جيئرو ويڌا ڪرين ۽ جيئري مان مثل ڪڍين ۲۲ ۽ جنهن کي وڌي
مَن تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۳۲) لَا يَتَّخِذُ الْكُفْرَانُ الْكُفْرَانُ أَوْلِيَاءَ

بي شمار ڏيئي ڇڏين. مسلمان ڪافرن کي پنهنجو دوست نه بنائين
مَنْزِل ۱

يهودي دليل ۽ خوار ٿيا ۽ اهي يهودي مرد ۽ عورت

منزل ۱

۶۸ عمران ۾ آهن: هڪ عمران بن يصر بن فاهت بن لاوي بن يع
مريم جو والد آهي. ٻنهي عمران جي وچ ۾ هڪ هزار اٺ سؤ ر
هي. بي. بي. مريم جي والده آهي.

عبدنذر جاندر آهي. جدقن عمران جي پيءي عربن ڪيو ۽ اڳي سنهن جا رب مان تنهنجي واسطي نذر (پاس) الله ۽ پندڙ جاندر آهي.

۱۷ عمران به آهن: هڪ عمران بن یسهر بن فاهث بن لاوی بن یعقوب، هي حضرت موسیٰ ۽ هارون جو والد آهي. ۽ عمران بن ماثان، هي حضرت عیسیٰ علیہ السلام جي والد ۽ مریم جو والد آهي. ٻنهي عمران جي وچ ۾ هڪ هزار اٺ سؤ ورهن جو فرق آهي. هتي ۽ عمران مراد آهي. ان جي بي بي سگوريءَ جو نالو حنہ بنت فاقودا آهي، هي بي بي مریم جي والده آهي.

وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَالْفُسْنَا وَالْفُسْكُمُ ثُمَّ نَبْتَهْلُ فَتَجْعَلُ

پنهجون عورتون ۽ توهان جو عورتون ۽ پنهنجا ساھ ۽ توهان جاساھ پوءِ مباحلو ڪيون ٿيون؟ الله جي لعنت

لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَذِبِينَ ۝ إِنَّ هَذَا هُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۝ وَ

وجهون ڪوڙن تي ۽ اهوئي بيشڪ سچو بيان آهي ۽ ڪلا ۽

مَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ فَإِنْ تَوَلَّوْا

الله کان سواءِ ڪو معبود نه آهي. بيشڪ الله ئي غالب آهي حڪمت وارو. پوءِ جيڪڏهن توهان

فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ۝ قُلْ يَا هَلَلُ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى

ٿيون ته الله فسادين کي ڄاڻي ٿو. تون فرما ۽ اي ڪتابي اهڙي ڪلمي جي طرف اچو

كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا

جواسان ۽ توهان به معجز آهي ۽ هي ته عبادت ڪريون مگر خدا جي ۽ ان جو شريڪ ڪنهن کي ڪريون

يُخْذَنَّ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا

۽ اسان مان ڪو هڪ ٻئي کي رب نه ٿا ڏسي ۽ الله کان سواءِ ۽ پوءِ جيڪڏهن اهي نه مڃين

أَشْهَدُوا يَا أَيُّهَا الْمُسْلِمُونَ ۝ يَا هَلَلُ الْكِتَابِ لَهُ مَا جُودُونَ

ته چئي ڇڏيو ته شاهد هو اسان مسلمان آهيون. اي ڪتابي ابراهيم جي باري ۾ چوڻا جهڙو

فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أَنْزَلْتُ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ أَفَلَا

عدوي ۽ توريت ۽ انجيل نه لڌا ويا مگر ان کان پوءِ

تَعْقِلُونَ ۝ هَآأَنْتُمْ هَآؤَآءٌ حَاجَّجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ

نه ڄاڻا توهان کي عقل نه آهي. ۽ ٻڌو ٿا هي جو توهان آهيو ۽ ان جهڙو ڪريو جنهن جو توهان کي علم هو ۽

تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝

پوءِ ان ۾ ڇو ڇو ڇو ڪريو جنهن جو توهان کي علم نه آهي ۽ الله ڄاڻي ٿو ته توهان نه ڄاڻو. ۽

مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا

ابراهيم نه يهودي هو ۽ نه عيسائي بلڪ هر باطل کان جدا

مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝ إِنَّ أَوَّلِي النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

مسلمان هو ۽ مشرڪن مان نه هو. ۽ ڪلا بيشڪ مسورن ماڻهن کان ابراهيم جا وڌيڪ

الله جڏهن رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن نجران جي نصارن

کي هي آيت پڙهي ٻڌي اتي ۽ مباحلي جي دعوت ڏني ته چوڻ لڳا اسين غور ۽

مشورو ڪريون، سڀئي توهان کي جواب ڏيندا سون، جڏهن اهي گڏ

ٿيا ته انهن پنهنجي سڀني کان وڏي عالم ۽ راڄ جي مالڪ شخص ما

کي چيو ته اي عبد المسبح! تنهنجي ڪهڙي راءِ آهي؟ ان چيو ته اي نصارن

جي جماعت! توهان ڄاڻي چڪا آهيو ته محمد (صلي الله عليه وسلم) نبي مرسل ته

ضرور آهي، جيڪڏهن توهان ان سان مباحلو ڪيو ته سڀ هلاڪ ٿي ويندو.

۴ هاڻي جيڪڏهن نصارن تي قائم رهڻ چاهيو ٿا ته ان کي ڇڏي گهر موٽي

۵ هلو. هن مشوري تي ان کان پوءِ اهي رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن جي

خدمت ۾ حاضر ٿيا ته انهن ڏٺو ته حضور جن جي گود ۾ امام حسين آهي هٿ

مبارڪ ۽ محسن جو هٿ ۽ فاطمه ۽ علي حضور جن جي پٺيان آهن (رضي الله

تعالى عنهم) ۽ حضور جن انهن سڀني کي فرماي رهيا آهن ته جڏهن مان دعا

گهران ته توهان سڀ آمين چئجو. نصارن جي سڀني کان وڏي نصراڻي عالم

(پادري) جڏهن انهن صاحبن کي ڏٺو ته چوڻ لڳو اي نصراڻو! مان اهڙا

چهره ڏسي رهيو آهيان جيڪي الله کان پهاري هٿاڻي ٿي دعا گهرن ته

الله تعاليٰ پهاري ٿي ۽ پنهنجي جاءِ تان هٿاڻي ڇڏي، انهن سان مباحلو نه

ڪريو، نه ته هلاڪ ٿي ويندو ۽ قيامت تائين ساري زمين تي غور نصراڻي

باق ۾ رهندو. هي ٻڌي نصارن حضور جن جي خدمت اقدس ۾ عرض

ڪيو ته مباحلي تي اسان جي مرضي نه آهي. آخر کار انهن جزوي تي منظور

ڪيو پر مباحلي ڪرڻ لاءِ تيار نه ٿيا. سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن

فرمايو ته ان جو قسم جهڻن جي قدرت ۾ منهنجي جان آهي، نجران وارن تي

عذاب وڃي ٿو جيڪو هو ۽ جيڪڏهن اهي مباحلو ڪن ها ته باندرن ۽

سوڙن جي صورت ۾ تبديل ڪيا وڃن ها ۽ جهنگ باه سان پڙڪي اتي ها

۶ ۽ نجران ۽ اتان جي رهڻ وارا پڪي ڊختر ٿي وڃن ها ۽ هڪ سال جي عرصي

۾ سمورا نصارا هلاڪ ٿي وڃن ها.

۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰

۱۲۸هـ ان جي نبوت جي زماني ۾ ان تي ايمان آندائون ۽ ان جي شريعت تي عامل رهيا.

۱۲۹هـ سيد عالم صلى الله عليه وسلم.

۱۳۰هـ ۽ سندن امتي.

۱۳۱هـ شان نزول:- هي آيت معاذ بن جبل، حذيفه بن یمان ۽ عمار بن ياسر جي حق ۾ نازل ٿي، جن کي يهودي پنهنجي دين ۾ داخل ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا هئا ۽ يهوديت جي دعوت تي ڏيندا هئا. هن ۾ پڌاڻو ٿيو اها انهن جي خراب سڌ آهي، اهي انهن کي گمراهه نه ڪري سگهندا.

۱۳۲هـ ۽ توهان جي ڪتابن ۾ سيد عالم صلى الله عليه وسلم جي نعت ۽ صفت موجود آهي ۽ توهان چاڻ ٿا ته اهو نبي برحق آهي ۽ سندس دين سچو دين آهي.

۱۳۳هـ پنهنجن ڪتابن ۾ تحريف ۽ تبديلي ڪري.

۱۳۴هـ ۽ انهن پاڻ ۾ مشورو ڪري هي مڪر سوچيو.

۱۳۵هـ يعني قرآن شريف.

ع ۱۵

۱۳۶هـ شان نزول:- يهودي اسلام جي مخالفت ۾ رات ڏينهن نوان نوان مڪر ڪندا هئا. خبر جي يهودي عالمن مان ٻارهن شخصن پاڻ ۾ مشوري بعد هڪ هي مڪر سوچيو ته انهن جي هڪ جماعت صبح اسلام قبول ڪري ۽ شام جو مرتد ٿي وڃي ۽ ماڻهن کي چوي ته اسان پنهنجن ڪتابن ۾ جوڙ ٿورو ٿيو ۽ ثابت ٿيو ته محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم جن اهي موعود نبي نه آهن، جن جي اسان جي ڪتابن ۾ خبر آهي، ته جيئن ان حرڪت سان مسلمانن کي دين ۾ تباهي پيدا ٿئي ۽ الله تعاليٰ هي آيت نازل فرمائي انهن جو اهو مڪر ظاهر ڪري ڇڏيو ۽ انهن جو اهو فريب نه هلي سگهيو ۽ مسلمانن اڳ ۾ سنڀاري ورتو.

۱۳۷هـ ۽ جيڪو ان کان سواءِ آهي، اهو باطل ۽ گمراهي آهي.

۱۳۸هـ دين و هدايت ۽ ڪتاب و حڪمت ۽ فضيلت جو شرف.

۱۳۹هـ قيامت جي ڏينهن.

۱۴۰هـ يعني نبوت ۽ رسالت سان.

۱۴۱هـ مسئلو:- هن مان ثابت ٿئي ٿو ته جنهن کي نبوت مالي ٿي سا الله تعاليٰ جي فضل سان ملي ٿي، ان ۾ حقدار هجڻ جو دخل نه آهي.

(خازن).

لَكَذِبِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ۝ وَكَتَبَ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ

الله آهي. ڪتابين جو هڪڙو ٽولو دل سان گهري ٿو ته ڪنهن طرح توهان کي گمراهه ڪن ۽ ماڻهن جو پاڻ کي گمراهه ڪن ٿا ۽ انهن کي شعور نه آهي. ۱۳۱هـ اي ڪتابن ۾ الله

لَهُ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ تَسْهَوْنَ ۝ يَأْهَلُ الْكِتَابِ

جي آيتن جو چوان ڪار ڪندا آهيو حالانڪ توهان پاڻ شاهد آهيو. ۱۳۲هـ اي ڪتابن ۾

لَهُ تَلْسِئُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ

حق ۾ باطل کي چو ٿا ملابو ۱۳۳هـ ۽ حق چو ٿا لڪايو حالانڪ توهان کي خبر آهي.

تَعْمَلُونَ ۝ وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنُوا بِالَّذِي

ڪتابين جي هڪڙي ٽولي چيو ته اهو جو ايمان وارن تي لٽو ۱۳۴هـ

أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجَهَ الْفُتُورِ ۝ وَكَفَرُوا آخِرَهُ

صبح جو ان تي ايمان آيو ۽ شام جو منڪر ٿي وڃو

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ۝ وَلَا تَوَفُّوهُ إِلَّا بِسَمِيِّ دِينِكُمْ قُلْ

شايد اهي ٽري وڃن ۱۳۵هـ ۽ يقين نه ڪريو مگر ان جو چيو توهان جي دين جو ابدار هجي، تون فرما

إِنَّ الْهُدَىٰ هُدَىٰ اللَّهِ أَنْ يُؤْتَىٰ أَحَدٌ مِّثْلَ مَا أُوتِيَهُمْ

الله جي هدايت تي هدايت آهي (يعني هڪڙي) من جو ڪنهن کي ملي ۱۳۶هـ جمعو توهان کي مليو

أَوْ يُحَاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنْ الْفَضْلُ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ

يا ڪو توهان تي دليل آئي سگهي توهان جي رب وٽ ۱۳۷هـ تون فرما ته فضل الله جي ٿي هت ۾ آهي جنهن کي

مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۝ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ

۱۳۸هـ ۽ الله وسعت وارو ۽ علم وارو آهي، پنهنجي ساڃاهن ڪندا آهي جنهن کي گهري ۱۳۹هـ

وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝ وَمَنْ أَهْلُ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ

۽ الله وڏي فضل وارو آهي. ۽ ڪتابين ۾ ڪو اهو آهي جو جيڪڏهن تون ان وٽ

منزل ۱

تَأْمَنَهُ بِقَطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنٌ إِن تَأْمَنَهُ بِدِينَارٍ

هڪ ڊيڙ سون (امانت رکيندين ته اهو توکي ادا ڪري ڏيندو) ۱۲۲ يا نهن پڪو اهو آهي جو جيڪڏهن هڪ اشرفان

لَا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتُ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا

وت امانت رکيئي ته اهو توکي موٽي ڏيندو مگر ائين ثابت ٿيڻ جي وقتي تي بيلز هيئن ۱۲۳ اهو من لاءِ چوندا آهن

لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمْنِ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبُ

ان پڙهيان ۱۲۴ جي معاملي ۾ ائين ٿي ڪا پڪ ڏيئي آهي ۽ الله تي ڄاڻي وائي ڪوڙ ٻڌندا آهن ۱۲۵

وَهُمْ يَعْلَمُونَ ۵۵ بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ

هاڻو چوڌن جنهن پنهنجو عهد پورو ڪيو ۽ پرهيزگاري ڪئي ۽ بيشڪ پرهيزگار

يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ۵۶ إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ

الله کي وڻند آهن . اهي جيڪي الله جي عهد ۽ پنهنجي قسم جي بدلي دليل بهارنندا آهن ۱۲۶

شَتَا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ

آخرت ۾ انهن جو ڪو حصو نه آهي ۽ الله نه انهن سان

اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ

ڳالهائي نه انهن جي طرف نظر ٿا ٿي قيامت جي ڏينهن ۽ انهن کي پاڪ ڪري ۽ انهن جي واسطي

أَلِيمٌ ۵۷ وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوَنَ أَسْنَنَتَهُمْ بِالْكَتِبِ

دردناڪ عذاب آهي ۱۲۷ ۽ انهن مان ڪجهه اهي آهن جو زبان ڦيرائي ڪتاب ۾ ملاوت ڪندا آهن جيئن ٿو

لِيَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ

سمجهو اهو ڪتاب ۾ آهي حالانڪ اهو ڪتاب ۾ نه آهي ، ۽ اهي چوندا آهن ته هي

مِنَ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنَ عِنْدِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ

الله جي طرفان آهي حالانڪ اهو الله جي طرفان نه آهي ۽ الله تي ڏسي وڃي ڪوڙ ڳالهائين ٿا . ۱۲۸

الْكُذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ۵۸ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ

ڪنهن به ماڻهو جو هي حق نه آهي جو الله ان کي ڪتاب

وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِّيَ مِنْ

۽ حڪم ۽ پيغمبري ڏي ۱۲۹ پوءِ اهو ماڻهن کي چوي ته الله کي ڇڏي منهنجا ٻانهن ٿي وڃو

منزل ۱

ٿيڻ وارو . حضرت ابوامامه جي حديث ۾ آهي . سرڪار عالم صلي الله عليه وسلم جن فرمايو جيڪو ڪنهن مسلمان جي حق مارڻ لاءِ قسم کڻي ، الله تعاليٰ ان تي جنت حرام ڪري ٿو ۽

دو غلڻ لائيم ڪري ٿو صحابه عرض گذاريو يا رسول الله صلي الله تعاليٰ عليه وسلم ! توڙي ٿوري ئي شيءِ هجي ، حضور اڪرم جن فرمايو توڙي ٻيڙ جي شاخ تي چوڌ هجي .

۱۲۸ شان نزول :- حضرت ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما فرمايو ته هي آيت يهودين ۽ نصرانين جي حق ۾ نازل ٿي جو انهن توريٽ ۽ انجيل ۾ تعريف ڪئي ۽ الله جي ڪتاب ۾

پنهنجي طرفان جيڪو ڄاڻايو هيو ملايو .

۱۲۹ ۽ ڪمال علم ۽ عمل عطا فرمائي ۽ ڳناهن کان پاڪ ڪري .

۱۲۲ شان نزول :- هي آيت ڪتاب وارن جي حق ۾ نازل ٿي ۽ ان ۾

ظاهر فرمايو ويو ته انهن ۾ ٻن قسمن جا ماڻهو آهن : امين ۽ خائن . ڪي

ڏاهڙا آهن جو انهن وٽ گهڻو مال امانت رکيو وڃي ته سواءِ گهٽتائي ۽

جي وقت تي ادا ڪري ڇڏين ، جيئن حضرت عبداللہ بن سلام جنهن وٽ

هڪ قريشي ٻارهن سؤ اوقيه سون امانت رکيو هو ، پاڻ ان کي اهڙوئي

ادا ڪيائين ، ۽ ڪي ڪتاب وارن ۾ اهڙا ٻڌ ڏيانت آهن جو ٿوري مال

ٿي به انهن جي نيت بگڙجي وڃي ٿي ، جيئن نخاص بن مازوماء ۽ جنهن

وٽ ڪنهن شخص هڪ اشرفي امانت رکي هئي سو گهر ۾ وقت ان کان ٿوري

ويو .

۱۲۳ ۽ جڏهن ئي توبه وارو ان وٽان هٽي ، اهو امانت جو مال هضم

ڪري وڃي ٿو .

۱۲۴ يعني غير ڪتابين جو .

۱۲۵ ته ان پنهنجن ڪتابن ۾ ٻين دين وارن جي مال هضم ڪرڻ

جو حڪم نه آهي . جيتوڻيڪ اهي گهڻو ڪجهه ڄاڻين ٿا ته انهن جي

ڪتابن اهڙو وڪو حڪم نه ڪيو آهي .

۱۲۶ شان نزول :- هي آيت يهودين جي اخبار ۽ انهن جي رئيسن انور

ڪنانه بن ابی الحقيق ، ڪعب بن اشرف ۽ حي بن اخطب جي حق ۾ نازل

ٿي ، جن الله تعاليٰ جو اهو وليد وڪاڻو هو ، جيڪو سيد عالم صلي الله عليه

وسلم تي ايمان آڻي ٿي متعلق انهن کان توريٽ ۾ ورتو ويو . انهن ان کي

تبديل ڪري ڇڏيو ۽ ان جي بجاءِ انهن پنهنجن هٿن سان پنهنجي طرفان

ڪجهه جو ڪجهه لکي ڇڏيو ۽ ڪوڙ وڌائيندا آهن ته اهو الله جي طرفان

آهي . هي سڀ ڪجهه انهن پنهنجي جماعت جي جاهل ماڻهن کان رشوت

۽ ملڪيت حاصل ڪرڻ خاطر ڪيو .

۱۲۷ مسلم شريف جي حديث ۾ آهي ته سيد عالم صلي الله عليه وسلم

جن فرمايو ٿي ماڻهو اهڙا آهن ، جن سان قيامت جي ڏينهن الله تعاليٰ نه

ڪلام فرمائي ٿو ، نه انهن جي طرف رحمت جي نظر ڪري ، نه انهن کي ڳناهن کان

پاڪ ڪري ٿو انهن لاءِ دردناڪ عذاب آهي . ان کان پوءِ سيد عالم صلي

الله عليه وسلم هن آيت تي ڀيرا پڙهيو . حضرت ابوذر رضی اللہ عنہ

اهي ماڻهو خساري ۾ رهيا ، يا رسول الله ! اهي ڪهڙا ماڻهو آهن ؟

حضور جن فرمايو ڪوڙ کي پيڏين کان هيٺ لٽڪائڻ وارو ۽ احسان

ياد ڏيارڻ وارو ۽ پنهنجي تجارتي مال کي ڪوڙي قسم سان رواج

دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُوُنُوا رَبِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ

۱۵۸ هه ها و هي چوندوت الله وارا تي و جوهان هه سبب کان جو توهان ڪتاب سيکاريو تا

وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ۱۵۹ وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ

۱۶۰ هه جي ڪري جو توهان درس ڏيو تا ۱۵۹ توهان کي هي حڪم ڏيند ۱۵۸ تملائڪن ۽ پيغمبرن کي

وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا ۱۶۱ أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكَفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ۱۶۲

۱۶۱ خدا کي وڃا توهان کي ڪفر جو حڪم ڏيند و هه کان پوءِ جو توهان مسلمان ۽ جوهان ۱۶۲

إِذَا أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ

۱۶۳ هه يادڪر يوحه هه الله پيغمبرن کان انهن جو عهد ورتو ۱۶۳ جومان توهان کي ڪتاب ۽ حڪمت ڏيان

ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ

۱۶۴ پوءِ توهان وٽ تشهه آئي اهو رسول وهاجر توهان جي ڪتابن جي تصديق ڏرما تي ۱۶۴ توهان ضرور مٿس ايمان آڻي ۽ ضرور

قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ أَمْ يُمِطُّ الْقُلُوبُ

۱۶۵ ضرور سندس مذڪر فرمايائين ڪيئن ۽ چا توهان اقرار ڪيو ان تي منهنجي وڌي ڌمڪين ۽ سمور عرض ڪيو انا اقرار

قَالَ فَاشْهَدُوا ۱۶۶ وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ۱۶۷ فَمَنْ تَوَلَّىٰ

۱۶۶ ڪيو ۽ فرمايائين تڏهه هه ٻئي شاهه هو ۽ مان پاڻ توهان سا شاهه ٿا آهيان ته جيڪوان کان پوءِ ۱۶۷

بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ۱۶۸ أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبِغُونَ

۱۶۸ تڏهه تي فاسق ماڻهو آهن ۱۶۸ پوءِ چا الله جي دين کان سواءِ ٻيو دين گهرن ٿا ۱۶۹

وَلَا أَسْأَلُكُمْ فِي الدِّينِ وَالْأَمْرِ طَوْعًا وَكَرْهًا ۱۶۹ وَإِلَيْهِ

۱۶۹ ۽ ان جي ڏيڌرگاهه ۽ ڪنڌ جهڪايو آهي جيڪي آسمان ۽ زمين ۾ آهن ۱۶۹ خوشي سان ۱۶۹ ۽ مجبوري کان

يَرْجِعُونَ ۱۷۰ قُلْ أَمَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ

۱۷۰ ۽ اتي جي ڏيڌرگاهه ۽ ڪنڌ جهڪايو آهي جيڪي آسمان ۽ زمين ۾ آهن ۱۷۰ خوشي سان ۱۷۰ ۽ مجبوري کان

عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَ الْأَسْبَاطِ

۱۷۱ ابراهيم ۽ اسماعيل ۽ اسحاق ۽ يعقوب ۽ سندن پٽن

وَمَا أَوْتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ

۱۷۱ تي ۽ جيڪي ملير موسيٰ ۽ عيسيٰ ۽ نبين کي سندن رب جي طرف کان ۱۷۱ اسان فرق نٿا ڪريون

منزل ۱

۱۵۸ هه هي نبين کان ناممڪن آهي ۽ انهن جي طرف اهڙي نسبت ٺهڻ آهي.

شان تڙول: نجران جي نصرانين چيو ته اسان کي حضرت عيسيٰ عليه السلام ۽ نواهي ته اسان ان کي رب مڃيون. هن آيت ۾ الله تعاليٰ انهن جي هن قول جي تڪذيب ڪئي ۽ ٻڌايو ته نبين جي شان وڌائي ۸

اهڙو چوڻ ممڪن نه آهي. هن آيت جي شان تڙول ۾ ٻيو قول هي آهي ۹ ته ابراهيم ۽ يهودي ۽ سڀ نصراني، سيد عالم صلي الله عليه وسلم

جن کي چيو آهي محمد صلي الله عليه وسلم، توهان چاهيو ٿا ته اسان توهان جي عبادت ڪريون ۽ توهان کي رب ڪري مڃيون؟ حضور جن فرمايو الله جي پناهه، جومان غير الله جي عبادت جو حڪم ڪريان، نه مون کي الله ان جو حڪم ڏنو، نه مون کي ان لاءِ موڪليائين.

۱۵۹ هه رڻا جي معنيٰ عالم فقيه ۽ عالم باعمل ۽ نهايت ديندار آهي.

۱۶۰ هه هن مان ثابت ٿيو ته علم ۽ تعليم جو ڦل هي هئڻ گهرجي ته ماڻهو الله واسر وڃي. جنهن کي علم مان هي فائدو ڏنو، ان جو علم ضايع ۽ بيڪار آهي.

۱۶۱ هه الله تعاليٰ پاڻ جو ڪو نبي ۱۶۲ هه ائين ڪنهن به طرح ڌوڻي سگهي.

۱۵۹ هه حضرت علي المرتضيٰ ڏياريو ته الله تعاليٰ، حضرت آدم ۽ ان کان پوءِ جنهن کي به نبوت عطا فرمائي، ان کان صاحب لولاڪ سيد الانبياء حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله تعاليٰ عليه وآله وسلم جن جي نسبت واعدو ورتو ۽ انهن نبين پنهنجن قومن کان واعدو ورتو ته جيڪڏهن انهن جي زندگي ۾ سيد عالم صلي الله عليه وسلم جن مبعوث ٿين ته مٿانئن ايمان آڻين ۽ سندن مدد ڪن. ان مان ثابت ٿيو ته حضور جن سڀني نبين ۾ افضل آهن.

۱۶۰ هه يعني جهان جو سردار محمد مصطفيٰ صلي الله تعاليٰ عليه وآله وسلم.

۱۶۱ هه هن طرح ته سندن صفات ۽ احوال ان جي مطابق هجن چيئي

نبين جي ڪتابن ۾ بيان فرمايا ويا آهن. ۱۶۲ هه واعدو. ۱۶۳ هه

۱۶۴ هه واعدو. ۱۶۵ هه

۱۶۶ هه

۱۶۷ هه

۱۶۸ هه

۱۶۹ هه

۱۷۰ هه

۱۷۱ هه

۱۷۲ هه

۱۷۳ هه

۱۷۴ هه

۱۷۵ هه

۱۶۵هـ جيتن يهودين ۽ نصرانين ڪيو، جو ڪجهه تي ايمان آندا ۽ ڪجهه جا انڪاري ٿيا

۱۶۶هـ شان نزول :- حضرت ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما فرمايو ته هي آيت يهودين ۽ نصرانين جي حق ۾ نازل ٿي، جو يهودي حضور جن جي بعثت کان اڳ سندن وسيلي سان دعا گهرندا هئا ۽ سندن نبوت جا اقرار ڪري هئا ۽ سندن تشريف آوري جو انتظار ڪندا هئا. جڏهن حضور جن جي تشريف آوري تي ڏيڍ ڀر حسد منجهان سندن انڪار ڪرڻ لڳو ۽ ڪافري ويا.

معنيٰ هي آهي ته الله تعالیٰ اهڙي قوم کي ايمان جي توفيق ڏئي، جيڪا ڪا به ڀڄي بعد ۾ ڪنهن کي ويئي.

۱۶۷هـ يعني سيد الانبياء حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم.

۱۶۸هـ ۽ اهو، وشن معجزا ڏيکاري چڪو هو.

۱۶۹هـ ۽ ڪفر کان باز آيا.

شان نزول :- حارث ابن سويد انصاري کي ڪافرن سان گڏجڻ کان پوءِ پشيماني ٿي، ان پنهنجي قوم ڏانهن پيغام موڪليو ته رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن کان معلوم ڪريو ته ڇا منهنجي توبه قبول ٿي سگهي ٿي؟

ان جي حق ۾ هي آيت نازل ٿي. تڏهن اهو مديني منوره ۾ توبه تائب ٿي خدمت اقدس ۾ حاضر ٿيو. جهان جي سڌار صلي الله عليه وسلم جن ان جي توبه قبول فرمائي.

۱۷۰هـ شان نزول :- هي آيت يهودين جي حق ۾ نازل ٿي، جن حضرت موسيٰ عليه السلام تي ايمان آڻڻ کان پوءِ حضرت عيسيٰ عليه السلام ۽ انجيل جو ڪفر ڪيو، پوءِ ڪفر ۾ اڃا وڌيا تان جو سيد الانبياء حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليه وسلم جن ۽ قرآن جو ڪفر ڪيائون، ۽ هڪ ٻي آهي ته هي آيت يهودين ۽ نصرانين جو ڪفر ڪيائون، ۽ هڪ ٻي آهي ته سندن ظهور کان پوءِ ڪافري ويا ۽ ڪفر ۾ وري اڃا سخت

بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ۷۵ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ

انهن مان ڪنهن به هڪ تي ايمان مري ۱۶۵هـ اڃا جو ڪند سندس في دڳاهه ۾ ڪم ڪري آهي، ۽ جيڪو اسلام کان سواءِ

الْإِسْلَامَ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ

ڪري پويون گهرندو اهو ان کان هرگز نه قبول ڪيو ويندو ۽ اهو آخرت ۾ نقصان وارن مان

الْخٰسِرِينَ ۷۶ كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيْمَانِهِمْ

آهي. الله اهڙي قوم جي هدايت ڇو ڇاهي جيڪا ايمان آڻي وري ڪافري وئي ۽ ۱۶۶هـ

وَشَهِدُوا أَنَّ الرُّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا

۽ شاهدي ڏيئي چڪا هئا ته رسول سچو هو ۽ آهي ۽ وڌيڪ ڪليل نشانين اچي ويون هيون ۽ ۱۶۷هـ

يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۷۷ أُولَٰئِكَ جَزَاءُهُمْ أَنَّهُمْ

ظالمين کي هدايت ڏي ڪندو آهي. انهن جو بدلو هي آهي جو انهن تي لعنت آهي

لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ۷۸ خٰلِدِينَ فِيهَا

الله ۽ ملائڪن ۽ ماڻهن سمورن جي. هميشه ان ۾ رهن

لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ۷۹ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا

۽ انهن کان عذاب هلڪو ٿي ۽ انهن کي مهلت ڏني ويندي. مگر جن ان کان پوءِ

مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۸۰ إِنَّ

توبه ڪئي ۽ پاڻ سڌارائون ته ضرور الله بخشتار مهربان آهي. بيشڪ اهي

الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيْمَانِهِمْ ثُمَّ أَزْدَادُوا كُفْرًا لَّنْ تُقْبَلَ

جيڪي ايمان آڻي پوءِ ڪافري ويا ۽ ڪفر ۾ وڌي ويا ۽ انهن جي توبه هرگز قبول

تُوبَتُهُمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ۸۱ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا

۽ ٿيندي ويا ۽ اهي ڦٽڪيل آهن. بيشڪ جيڪي ڪافري ويا ۽ ڪافري رهي مئا

هُمْ كُفَّارًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِّلٌ عَالِ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَا

انهن مان ڪنهن کان زمين برابر سون به هرگز قبول نه ڪيو ويندو حيثو تڪ

اَفْتَدَىٰ بِهِ ۸۲ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنَ النَّارِ

پنهنجي چوٽ ڪاري جي واسطي ڏئي، انهن جي لاهو دردناڪ عذاب آهي ۽ انهن جو ڪو مددگار نه آهي

منزل ۱

۱۷۱هـ ان حال ۾ بيموت جي وقت يا جيڪڏهن اهو ڪفر ۾ مري.